

Karl Henrik Sivesind
Frivillig sektor i Norge 1997-2004
Frivillig arbeid, sysselsetting og økonomi

0+2

C • 48,325

0+1

0+1

0+1

1+1

C • 48,26

Karl Henrik Sivesind

Frivillig sektor i Norge 1997–2004

Frivillig arbeid, medlemskap, sysselsetting og økonomi

Institutt for samfunnsforskning

Oslo 2007

© ISF 2007
Rapport 2007:10

Institutt for samfunnsforskning
Munthes gate 31
Postboks 3233 Elisenberg
0208 Oslo
www.samfunnsforskning.no

ISBN: 978-82-7763-255-1
ISSN: 0333-3671

Innhold

Forord	5
1. Frivillig sektors hovedtrekk.....	7
2. Data og avgrensninger	9
3. Frivillig arbeid	11
Omfang	11
Fordeling mellom ulike organisasjoner	15
Alder og kjønn.....	17
Idrettsområdet	22
Husstand og alder	24
4. Antall medlemskap og organisasjoner.....	29
Medlemskap i en eller flere organisasjonskategorier.....	29
Fordeling mellom ulike organisasjoner	31
Antall organisasjoner	34
5. Betalt sysselsetting	37
6. Økonomi	41
7. Sammensetning og rolle	45
Velferd	45
Religion og livssynsorganisasjoner og arbeidslivsforeninger.....	49
Andre kategorier med mest medlemsorganisasjoner	50
8. Frivillige organisasjoners betydning for demokratiet.....	53

Data Assembly Memorandum	59
National Statistics.....	59
Volunteering: Size and composition	59
Establishments and membership	63
Operating Expenditures and Revenues	64
Paid Employment	65
Litteratur	67

Forord

Norge gjennomførte en kartlegging av frivillig sektor med data fra 1997 som en del av det flernasjonale Johns Hopkins Comparative Nonprofit Sector Project, også kalt hopkinsundersøkelsen. Datainnsamlingen ble gjort i samarbeid mellom Institutt for samfunnsforskning i Oslo og LOS-senteret i Bergen. Det var et omfattende forskningsprosjekt som omfattet spørreundersøkelse om frivillig arbeid, lokallagsundersøkelse i Hordaland. I tillegg ble det i samarbeid med SSB gjort en utvalgsundersøkelse om sysselsetting og økonomi i medlemsorganisasjoner¹ oppført i Bedrifts og foretaksregisteret, samt av organisasjoner med store utenlandsoverføringer. For å få en best mulig dekning, ble det tillegg hentet inn data fra departementer, direktorater og offentlige kontorer, samt fra paraplyorganisasjoner og direkte fra organisasjoner på felter som var dårlig dekket opp i andre kilder. Prosjektet ga for første gang en fullstendig oversikt over frivillig sektor i Norge: antall medlemmer og organisasjoner, sysselsetting, frivillig innsats, driftskostnader og inntekter fra ulike kilder. En tilsvarende kartlegging av frivillig (nonprofit) sektor er gjennomført i mer enn 40 land.

De viktigste resultatene fra den norske hopkinsundersøkelsen med data fra 1997 er en bok om frivillig arbeid, gaver og medlemskap i Norge (Wollebæk et al. 2000), og en kartlegging av alle lokallag i Hordaland i år 2000 og endringer siden 1980 (Wollebæk & Selle 2002, 2003). I tillegg ble det skrevet rapporter om rettslige forhold (Woxholt 1998) og anvendelse av definisjoner og klassifikasjoner fra hopkinsundersøkelsen på norske forhold (Lorentzen & Selle 2000). Hovedtrekk og nylige endringer i den norske frivillige sektoren når det gjelder sysselsetting, frivillig arbeid, økonomi, historie og rettslige forhold er beskrevet i rapporten *The Voluntary Sector in Norway* (Sivesind et al. 2002), og i en artikkel om Norge i boka *Global Civil Society, Vol. II* (Sivesind et al. 2004). En annen artikkel inneholder en mer detaljert analyse av sysselsetting og inntekter i sammenlignende perspektiv (Sivesind 2002).

1. Det vil si næring 91 *Interesseorganisasjoner* som omfatter arbeidsliv, religion, partipolitikk og interesseorganisasjoner ellers. <http://www.ssb.no/emner/07/02/10/intorgs/>

Hovedresultater fra hopkinsundersøkelsene i de nordiske landene, og særlig frivillig sektors rolle på velferdssfeltet, analyseres og sammenlignes i en artikkel av Helander og Sivesind (2001)

Nå har koordineringsgruppen på Johns Hopkins universitetet i Baltimore tatt initiativ til at land som gjennomførte undersøkelsen på 90-tallet skal gjøre en oppfølging. Her presenteres de viktigste resultatene fra den norske oppdateringen. Institutt for samfunnsforskning har stått for datainnsamling og analyse på oppdrag av Kultur- og kirke departementet. Målet er å gi en oversikt over frivillig sektor med data fra 2004, slik at det er mulig å se på endringer siden 1997 og å sammenligne med andre land. Flere tabeller og analyser fra denne rapporten inngår i St.mld. nr. 39 (2006-2007) *Frivillighet for alle*. Det nye datasettet er dessuten oversendt og godkjent av koordineringsgruppen på Johns Hopkins University, og vil dermed inngå i internasjonale sammenligninger og publikasjoner, bl.a. med et kapittel om Norge i boka *Global Civil Society vol. 3* som er under arbeid.

Oslo, oktober 2007

Karl Henrik Sivesind

Frivillig sektors hovedtrekk

Frivillig sektor i Norge framstår i hovedtrekk som vital og framgangsrik når vi sammenligner tallene fra 1997 med de nye tallene for 2004. Antall timer frivillig arbeid for frivillige organisasjoner er omtrent på samme nivå eller litt lavere enn i 1997. Sett i forhold til befolkningens størrelse er dette likevel høye tall. Norge kom her på tredjeplass blant landene som hadde deltatt i hopkinsundersøkelsen på nittitallet (Salamon et al. 2004: 296). Andelen av befolkningen som har deltatt i frivillig arbeid i løpet av siste år, som var den høyeste i hopkinsundersøkelsen, har økt fra 52–58 prosent siden 1997. Økningen i deltakelsesrater gjelder alle aldersgrupper og både kvinner og menn. En bør imidlertid også merke seg at de unge deltar med noe færre timer frivillig arbeid i gjennomsnitt i året enn før og at andelen som er organisasjonsmedlemmer går ned. Dessuten deltar menn med flere timer frivillig arbeid enn kvinner, og denne kjønnsforskjellen øker.

Alt i alt er det flere som bidrar med færre timer hver i gjennomsnitt. Det er også mye som tyder på at det er flere som bidrar med frivillig arbeid for organisasjoner der de ikke selv er medlemmer. Dette gjelder særlig foreldre som gjør frivillig innsats for organisasjoner der barna er aktive. For unge ser det også ut til at frivillig arbeid i mindre grad er knyttet til medlemskap enn for andre aldersgrupper. Noe av forklaringen kan være at enkelte organisasjoner, særlig på velferdsfeltet, har blitt flinkere til å tilpasse seg folks behov for fleksibilitet i en travel hverdag ved at de legger større vekt på å koordinere det frivillige arbeidet og fordele det i avgrensede oppgaver til frivillige bidragsyttere. Festivaler er et annet felt som aktiverer frivillige som ikke nødvendigvis er medlemmer.

Når det gjelder driftskostnader og betalt sysselsetting, har den frivillige sektoren i Norge vokst betydelig, selv om veksten ikke er like rask som for den norske økonomien som helhet. Både den oljerelaterte økonomien og den markedsrettede virksomheten på fastlands-Norge har hatt en svært god periode, og da er det ikke så overraskende at den frivillige, «nonprofit» sektoren henger litt etter. Man må imidlertid ta med i betraktningen at inntektene fra pengespill og ikke minst automater som går til frivillige organisasjoner har blitt mangedoblet siden 1997. Dette har vært et viktig bidrag til veksten i deler av frivillig sektor.

Et annet viktig tegn på den norske frivillige sektorens vitalitet er at andelen av egengenererte inntekter fortsatt ligger på høyt nivå, dvs. fra salg av varer og tjenester og medlemskontingent. Sektoren er dermed fortsatt i stand til å skaffe mye av sine inntekter gjennom egen aktivitet, og er dermed mindre avhengig av of-

fentlige overføringer enn det man ser i land med velferdspartnerskap av europeisk type.² I Norge kommer 57 prosent av inntektene fra medlemskontingent og salg av varer og tjenester (Dette inkluderer også pengespill, mens lokale utlodninger regnes som gaver), mens gjennomsnittet for velferdspartnerskapslandene er 35 prosent (Salamon et al. 2004:44). I Norge utgjør organisasjonenes inntekter fra offentlige overføringer 36 prosent, mens det i velferdspartnerskapslandene er 58 prosent. Fordelingene mellom gaver, offentlige overføringer og egengenererte inntekter til den norske frivillige sektoren er omtrent den samme som i 1997, og ligner på den man finner i Sverige og Finland (Salamon et al. 2004:42). Danmark ligger nærmere EU-landene.

Forskjellen mellom landene kan langt på vei forklares med hvor mye velferdstjenester frivillig sektor utfører, hvor det offentlige vanligvis betaler mesteparten av kostnadene. I velferdspartnerskapslandene går mye av de offentlige overføringene til organisasjoner innen helse, sosiale tjenester og utdanning og forskning. Det er imidlertid forskjeller mellom landene på andre områder også. I den forrige hopkinsundersøkelsen lå den norske frivillige sektorens inntekter fra det offentlig på samme nivå eller lavere enn i vestlige EU-land for alle kategorier organisasjoner (Sivesind 2002).³ Dette viser at norske frivillige organisasjoner i mange kategorier i stor grad klarer å supplere offentlige overføringer med andre inntekter. På lokalt nivå er dugnad en viktig innsatsfaktor. Økningen i spillemidler bidrar imidlertid til å holde de egengenererte inntektene til den norske frivillige sektoren på samme nivå som før.

Om perioden fra 1997 til 2004 ikke er preget av de helt store endringer, er det ikke vanskelig å forestille seg at bortfall av automatinntekter vil måtte føre til dramatiske – om ikke uventede – endringer for mange organisasjoners vedkommende. Offentlige overføringer i en overgangsperiode og inntekter fra automatene som vil bli drevet av Norsk Tipping vil ikke kunne veie opp for dette.

I det følgende skal vi se nærmere på detaljer i dette oversiktsbildet og beregningsgrunnlaget det bygger på når det gjelder frivillig arbeid, organisasjoner og medlemskap, sysselsetting, driftskostnader og inntekter fra ulike kilder. Til slutt drøftes konsekvensen av endringene for frivillige organisasjoners demokratiske betydning.

2. Dette er en kategori i hopkinsundersøkelsen som består av de vestlige EU-landene Østerrike, Belgia, Frankrike, Tyskland, Nederland, Irland, Italia og Spania, i tillegg til Israel.

3. Det er dessverre ikke mulig å gjøre tilsvarende sammenligninger, slik nye tall fra andre land i hopkinsundersøkelsen oppgis.

Data og avgrensninger

Det har bare har gått syv år mellom den forrige hopkinsundersøkelsen i Norge med basisår 1997 og den nye med basisår 2004. Siden mye tyder på at det ikke har skjedd veldig dramatiske endringer i frivillig sektor, blir den nye undersøkelsen på noen områder å betrakte som en oppjustering og revisjon av nøkkeltall fra den mer grunnforskningspregete undersøkelsen fra 1997. Den baserer seg imidlertid på nye data på noen viktige områder: Det ble gjennomført en befolkningsundersøkelse om *frivillig arbeid* for frivillige organisasjoner i 2004 for å få bakgrunnsmateriale til å fordele momskompensasjon. Disse dataene har spesielt stor betydning for oppdateringen av hopkinsundersøkelsen. De viser endringer innen det etablerte organisasjonslivet på felter som kultur og fritid, velferdstjenester, interesse- og støttearbeid og tros- og livssynsorganisasjoner. I tillegg fanger de opp aktivitet i organisasjoner på områder som ikke nødvendigvis har tilknytning til etablerte sentrallødd, som f.eks. nærmiljø, lokal identitet, rollespill, data og «fantasy». Nye tall for *medlemskap* i frivillige organisasjoner er hentet fra medborgerundersøkelsen fra 2001⁴, og levekårsundersøkelsene⁵ trekkes også inn for å se på endringer.

Oppjusterte tall for *driftskostnader, inntekter fra ulike kilder og betalt selselsetting* er basert på økonomidata fra organisasjoner som søkte om kompensasjon for tjenestemoms for årene 2002–2004, sammen med tall fra nasjonalregnskapet for ideelle organisasjoner med underkategoriene undervisning, helsetjenester, sosial- og omsorgstjenester, interesseorganisasjoner og kulturell tjenesteyting og sport. Innen kategorien Velforeninger og borettslag er det hentet in nye tall fra NBBL⁶, OBOS⁷ og fra Norges Velforbunds medlemsun-

4. En postsendt befolkningsundersøkelse gjennomført av MMI. Anonymiserte data ble gjort tilgjengelig av NSD. Ingen av disse er ansvarlig for analyse eller tolkninger gjort her.

5. Anonymiserte data ble gjort tilgjengelig av NSD. Innsamling og tilrettelegging av data ble opprinnelig utført av SSB. Ingen av disse er ansvarlig for analyse eller tolkninger gjort her.

6. Årsregnskap 2004

7. Årsregnskap 2004. Takk til forvaltningsjef Anni Kristin Broch for oversikter over kostnader per boenhet.

dersøkelse 2004.⁸ Det er viktig med nye tall på dette området, fordi det er i vekst, både når det gjelder økonomisk aktivitet, betalt og frivillig arbeid, som vi skal se.

Innsamling og analyse av dataene i tråd med hopkinsprosjektets definisjoner og klassifikasjoner dokumenteres i vedlegget «Data Assembly Memorandum» bakerst i denne rapporten

I hopkinsundersøkelsen er nonprofit eller frivillig sektor definert ved fem kriterier (Salamon et al. 2004):

- *Organisert.* Aktiviteten er varig og regelmessig f.eks. ved at organisasjonene har møter, medlemskap og prosedyrer for beslutningstaking som deltakerne oppfatter som legitime. Dette inkluderer også uformell aktivitet, det spiller ingen rolle om organisasjonsformen er formelt vedtatt eller representerer en lovfestet kategori.
- *Privat.* Organisasjonen er ikke formelt underlagt offentlig styring, selv om den kan motta betydelige inntekter fra det offentlige.
- *Viderefordeler ikke fortjeneste.* Organisasjonen har ikke primært et kommersielt fokus, og fordeler ikke fortjeneste til direktører, aksjeeiere, medlemmer eller andre. Overskudd må brukes i tråd med organisasjonens hovedformål.
- *Selvstyrt.* Organisasjonen har en styringsstruktur, kan nedlegges på eget initiativ og står ansvarlig for sine aktiviteter.
- *Frivillig.* Medlemskap eller deltakelse er ikke lovpålagt eller obligatorisk.

Til grunn for denne definisjonen ligger antakelsen om at organisasjoner som ikke viderefordeler fortjeneste fremmer samfunnsmessige eller felles goder, slik dette forstås av deltakerne selv, ellers ville de ikke funnet det bryet verdt å delta frivillig uten håp om egen fortjeneste (Salamon et al. 2004:9–10). Dette betyr at noen kooperativer kommer med, mens de som har et kommersielt hovedformål utelukkes. I den norske hopkinsundersøkelsen er boligbyggelag og borettslag tatt med fordi det inngår en betydelig del av frivillig arbeid i aktiviteten, og fordi de bidrar med lokalsamfunnsutvikling som flere enn medlemmene nyter godt av. Gjensidige forsikringsselskaper, sparebanker og forbruker- og produsentsamvirke regnes derimot ikke med i frivillig sektor fordi de opptreer stort sett som andre markedsaktører.

8. Takk til Harald Koht ved Høyskolen i Oslo for tallmateriale fra Velforbundets medlemsundersøkelse og analyseråd.

Frivillig arbeid

Omfang

De nye tallene for frivillig arbeid er beregnet på måter som gjør dem mest mulig sammenlignbare med de som er lagt fram for 1997 (Sivesind et al. 2002; Sivesind et al. 2004) og med internasjonale undersøkelser (Salamon et al. 2004). Tallene kommer fra SSBs Omnibusundersøkelse fra april/mai 2004.⁹ Antall timer frivillig arbeid er regnet ut ved å bruke spørsmålene om innsats i løpet av de fire siste ukene for frivillige organisasjoner. Antall deltakere er basert på spørsmålene om frivillig arbeid i løpet av de siste 12 måneder. I befolkningsundersøkelsen spørres det etter frivillig arbeid utført for frivillige organisasjoner gratis eller mot symbolsk betaling, slik som instruksjon og trening av medlemmer, administrativt arbeid, styreverv, transport, kampanjeaktivitet, informasjonsarbeid, dugnader, innsamlinger o.l. Det presiseres at dette ikke omfatter vanlig medlemsaktivitet. For å komme på linje med undersøkelsesopplegget i andre land, spørres det i undersøkelsen fra 2004 etter om man har gjort frivillig arbeid for frivillige organisasjoner på 14 områder. I undersøkelsen fra 1997 fylte man ut hvilke organisasjoner man har gjort frivillig arbeid for, mens forskerne deretter sorterte i kategorier.¹⁰

Endringene er et resultat av at ISF har brukt et undersøkelsesopplegg som er anbefalt i FNs *Handbook on Nonprofit Institutions in the System of National Accounts* (s. 264–5), tilpasset til norske forhold. Lignende opplegg vært brukt i flere andre land, bl.a. Danmark (Koch-Nielsen et al. 2005).

9. Dokumentasjonsrapporten (Gulbrandsen & Holmøy 2004) kan lastes ned fra Internett: http://www.ssb.no/emner/00/90/omnibus/notat_200456/notat_200456.pdf

10. Opplegget for undersøkelsen fra 1997 gjorde det mulig å bruke flere typologier parallelt, også den som var brukt i NOU 1988:17. For en mer utførlig beskrivelse av undersøkelsesoppleggene og analyse for «Frivillig innsats»-undersøkelsen fra 1997 se (Sivesind et al. 2002; Wollebæk et al. 1998) og Omnibusundersøkelsen 2004 se (Sivesind 2005).

Tabell 1. Endringer i frivillig arbeid, 1997–2004

Mål på omfang eller deltakelse	1997	2004
Fulltidsårsverk ^a	115 229	113 474
Andel av økonomisk aktiv befolkning ^b	4,5 %	4,5 %
Antall frivillige siste år ^c	1 847 000	1 986 681
Aktiv andel av befolkningen ^c	52 %	58 %

^aKilde for 1997: (Sivesind et al. 2002)

^bUten religion og livssynsorganisasjoner

^cKilde for 1997: (Sivesind et al. 2004)

Endringen gjør det vanskelig å sammenligne enkeltkategorier med den norske undersøkelsen fra 1997, men sammenlignbarheten over landegrensene bør bli bedre. En annen forskjell er at den nye undersøkelsen er basert på telefonintervjuer og ikke postutsendte spørreskjemaer. Dette burde gi bedre representativitet, siden det gjerne er de som har gjort frivillig arbeid som tar seg bryet med å fylle ut og sende inn et spørreskjema om dette. På den annen side gir skriftlig utfylling av spørreskjemaer bedre tid til å tenke seg om. En tredje endring er at et fulltidsårsverk er redusert med fire dager fordi folk flest har fått mer ferie siden 1997. Dessuten omfatter analysen nå aldersgruppen 16–79 år, og ikke 18 år og over. Det er også en tilpasning til opplegget som brukes i andre land.

Den voksne befolkningen utførte nesten 200 millioner timer frivillig arbeid i Norge i 2004. I tabell 1 er dette omregnet til 113 500 fulltidsårsverk.¹¹ Sammenlignet med 1997 har det skjedd en nedgang på 1,5 prosent. Med tanke på at spørreundersøkelsene og beregningene er utført på litt forskjellig måte, er det vanskelig å si noe sikkert om dette er en reell nedgang. Hadde man spurt om frivillig arbeid på flere områder, kan det godt tenkes at tallene for 2004 hadde vært høyere. Forskjellen mellom 1997 og 2004 er imidlertid så liten at den ikke gir grunnlag for å si at det har skjedd noen vesentlig endring i omfanget av frivillig arbeid i Norge.

I sammenligninger mellom landene i hopkinsundersøkelsen ser man omfanget av det frivillige arbeidet i forhold til størrelsen på den økonomisk aktive befolkningen.¹² Siden det er ulik praksis mellom landene når det gjelder å inkludere religion og livssynsorganisasjoner i frivillig sektor, holdes de utenfor akkurat i denne sammenligningen. Målt på denne måten, holder det frivillige arbeidet seg på samme nivå som i 1997, dvs. at antall fulltidsårsverk utgjør 4,5 prosent av den økonomisk aktive befolkningen. Dette plasserer Norge på tredjeplass blant landene som har deltatt i hopkinsundersøkelsen, etter Nederland og Sverige (Salamon et al. 2004: 296). Dette betyr at omfanget av det

11. Et fulltidsårsverk er satt til 1733 timer i 1997 og 1703 timer i 2004. Reduksjonen er gjort fordi de fleste i Norge har fått fire dager mer ferie.

12. Som definert av ILO: <http://laborsta.ilo.org>

frivillige arbeidet, sett i forhold til befolkningens størrelse, fremdeles er på svært høyt nivå. Ved å utelukke religion og livssynsorganisasjonene, tar man imidlertid bort et av feltene med størst nedgang i frivillig arbeid i Norge, og det bidrar til å holde denne prosenten på samme nivå som i 1997. Dersom vi sammenligner med det totale antall fulltidsårsverk utenom jordbruk i Norge, utgjør det frivillige arbeidet 6,1 prosent i 2004, mens det i 1997 utgjorde 6,4 prosent. Den reduserte andelen skyldes først og fremst at den betalte sysselsettingen i Norge har økt i en periode med sterk økonomisk vekst.¹³ Det frivillige arbeidet har imidlertid et omfang som tilsvarer nesten halvparten av alt betalt arbeid i industrien. Selv om det er vanskelig å sammenligne den økonomiske verdien av betalt og frivillig arbeid direkte, er det ingen tvil om at dette utgjør verdifulle ressurser for de frivillige organisasjonene og på mange områder også for samfunnet ellers.

Slikt ubetalt arbeid betraktes ikke som produksjon i nasjonalregnskapet, selv om det brukes til å utføre nødvendige oppgaver i organisasjonene som det ville kostet enorme summer å erstatte med betalt arbeid.¹⁴ Eksempler på slike oppgaver er ledelse, opplæring, regnskapsføring, transport og besøkstjeneste. Frivillig arbeid brukes dessuten til å skaffe inntekter til organisasjonene, f.eks. gjennom loppemarkeder, salg av kafé- og kioskvarer, medlemseffekter og forbruksartikler, og å utføre dugnad for kommuner og bedrifter som organisasjonene får betalt for. Det er klart at ikke alt frivillig arbeid kan betraktes som normalt arbeid når f.eks. sterke innslag av selvhjelp er involvert. Frivillig arbeid foregår ofte under betingelser som stiller mindre krav til strukturering og effektivitet enn det er vanlig når det gjelder betalt arbeid. Likevel gir deltakelse i frivillig arbeid sosiale ringvirkninger som også teller positivt i det økonomiske regnskapet. Det er imidlertid ikke nødvendigvis den direkte økonomiske verdien av det frivillige arbeidet som er den viktigste, men muligheten til å få utført andre ting og på andre måter enn gjennom betalt arbeid. Frivillige bidragsyttere kan i noen sammenhenger møte folk som trenger hjelp eller søker informasjon med en annen troverdighet og et større engasjement enn dem som er betalt for å gjøre det. Frivillig arbeid bidrar dermed til å skape mangfold i samfunnet og å realisere andre verdier enn markedet og det offentlige gjør.

13. Årlig nasjonalregnskap 1970–2004, tabell 17: Utført timeverk etter hovednæring. Lønnstakere og selvstendige. SSB har nylig revidert nasjonalregnskapene fra 1970–2005 (Brathaug et al. 2006), noe som gjør at det frivillige arbeidet i 1997 utgjør en lavere andel enn det som tidligere er lagt fram fra hopkinsundersøkelsen (Sivesind et al. 2002).

14. FNs International Labour Organization (ILO) lager nå, i samarbeid med ansvarlige for hopkinsundersøkelsen, et opplegg for regelmessig innsamling av data om frivillig arbeid slik at det kan komme inn som en egen kategori i arbeidskraftsstatistikk.

Tabell 2. Andel av befolkningen som har deltatt i frivillig arbeid siste år i industrialiserte land. Prosent

Land	Andel deltakere i frivillig arbeid
Norge	58
Sverige	51
Island	40
Danmark	35
Storbritannia	30
USA	22
Nederland	16
Frankrike	14
Australia	13

Sverige og Island 2005, Norge og Danmark 2004, andre 1995

Kilder: (Hrafnadóttir 2006; Koch-Nielsen et al. 2005; Olsson et al. 2006; Salamon et al. 2004)

På midten av nittitallet hadde Norge den høyeste andelen av befolkningen som utførte frivillig arbeid for frivillige organisasjoner blant landene i hopkingsundersøkelsen (Salamon et al. 2004). 52 prosent av den voksne befolkningen deltok i løpet av de siste 12 månedene. Denne «verdensrekorden» er forbedret i den nye undersøkelsen om frivillig arbeid fra 2004. Tabell 2 viser at andelen som deltar i frivillig arbeid har økt til 58 prosent for befolkningen fra 16–79 år.¹⁵ Det betyr at den totale innsatsen er delt på flere deltakere. Nye tall fra Sverige, Island og Danmark plasserer seg mellom Norge og Storbritannia. Det er dermed de nordiske landene som har de høyeste deltakelsesprosentene. En viktig grunn til dette særpreget, er at det spesielt er mange som utfører frivillig arbeid på kultur- og fritidsfeltet i de nordiske landene. I den grad frivillig arbeid kan ha positive effekter for den enkelte og samfunnet, er det en styrke at flest mulig involveres i stedet for at noen få ildsjeler gjør alt.

Konklusjonen er at omfanget av det frivillige arbeidet målt i antall timer er omtrent som i 1997, men det er altså flere som bidrar i 2004. Sammenligningen gir dermed et klart bilde av en frivillig sektor med vitalitet og bred oppslutning.

15. Om man ser på befolkningen på 18 år og over, som i 1997-undersøkelsen, blir andelen som deltok i frivillig arbeid i 2004 59 prosent. 16 og 17 åringer har litt lavere deltakelsesandeler, og gjennomsnittet trekkes litt ned når de inkluderes.

Fordeling mellom ulike organisasjoner

Tabell 3 viser hvordan det frivillige arbeidet fordeler seg mellom ulike typer organisasjoner i 1997 og 2004. Som nevnt er det vanskelig å sammenligne de to undersøkelsene kategori for kategori. Ved å slå sammen organisasjonskategoriene til fem større grupper¹⁶, blir det likevel mulig å gi ganske pålitelige anslag. Det er forsøkt å lage kategorier som i størst mulig grad har like hovedformål: Aktivitet, interesser, samfunnsorientering og tro og livssyn (Janoski & Wilson 1995; Sivesind & Ødegård 2003), og i tillegg kommer organisasjonene på velferdsfeltet.

Når vi sammenligner endringer i fordeling av timer frivillig arbeid mellom disse kategoriene, er hovedinntrykket først og fremst stabilitet. Over halvparten av alt frivillig arbeid foregår i *kultur- og fritidsorganisasjoner*, slik det også gjør i de andre skandinaviske landene (Koch-Nielsen et al. 2005; Olsson et al. 2006). Dette omfatter, for det første, kunst og kultur, med bl.a. korps, kor, orkestre, folkedans og ulike typer festivaler med 11 prosent av det frivillige arbeidet i 2004; for det andre, idrett med lag tilsluttet Norges Idrettsforbund og noen få andre; og for det tredje, hobby og fritidsorganisasjoner med Turistforeningen, jegere og fiskere, speidere, sjakk, bridge og motorklubber, for å nevne noe. Disse kategoriene har 21 prosent av det frivillige arbeidet hver. På kultur- og fritidsområdet kan man dermed registrere en liten framgang fra 52 til 54 prosent.

Tabell 3. Andel av frivillige arbeidstimer siste fire uker etter organisasjonskategori (5-delt), 1997 og 2004. Prosent

Organisasjonskategori	1997	2004
Kultur og fritid	52	54
Velferd	12	13
Politiske, humanitære og miljø	11	10
Bolig og økonomi	15	17
Religion og livssyn	11	6
Alle	100	100

16. Kultur og fritid: Kunst og kultur, Idrett, Hobby og fritid

Velferd: Utdanning og forskning, Helse, pleie og redningsarbeid, Sosiale tjenester

Politiske, humanitære og miljø: Miljøvern, Rettighets- og støttearbeid, Politiske partier, Internasjonale

Bolig og økonomi: Velforeninger og grendelag, Borettslag, Arbeidslivsforeninger

Religion og livssyn er uforandret.

Velferdsfeltet omfatter organisasjoner som utfører tjenester som i stor grad betales av det offentlige innen utdanning, helse og sosiale tjenester. I tillegg finner man store medlemsorganisasjoner som Kreftforeningen, Nasjonalforeningen for Folkehelsen, Norske Kvinners Sanitetsforening, Redningsselskapet, Norges Røde Kors og Norsk Folkehjelp. Her har andelen av det frivillige arbeidet også gått litt fram, fra 12 til 13 prosent.

Politiske, humanitære og miljøorganisasjoner, som inkluderer samfunnsorienterte og internasjonale organisasjoner, samt rettighets- og støttearbeid, har imidlertid gått tilbake fra 11 til 10 prosent. Her finner vi bl.a. politiske partier, målsak, kvinnesak, organisasjoner for syke og funksjonshemmede og avholdsorganisasjoner.

Bolig og økonomiorganisasjoner omfatter grendelag, velforeninger og borettslag, samt organisasjoner for arbeidsgivere, arbeidstakere og utdanningsgrupper. Dette er altså organisasjoner som har til felles at de ivaretar økonomiske og materielle interesser. Her er det på bolig og lokalmiljøområdet at det frivillige arbeidet har vært i framgang. Det har sammenheng med økning i boligbygging, oppussing, standardheving, og antall forvaltede borettslagsenheter. Det er også økning i antall velforeninger og grendelag, og i deres etablering og drift av lekeplasser, friområder og velhus, samt formalisert samarbeid med kommunene (Nordahl & Carlsson 1999; Røiseland 2006). Dette fører til at frivillige deltar mer i dugnadsarbeid og medbestemmelse. Veksten på feltet har også resultert i økt økonomisk aktivitet og betalt sysselsetting, som vi skal se. Når det gjelder arbeidslivsorganisasjoner har det vært en tilbakegang. Dette kan ha sammenheng med at det skjer en forskyvning i medlemskap fra LO-forbund til Akademikerne og Unio, som kanskje har svakere tradisjon for lokal, frivillig aktivitet. Dessuten blir antakelig aktiviteten på dette feltet stadig mer basert på betalt arbeid.

Religion og livssynsorganisasjoner har hatt en betydelig tilbakegang fra 11 til 6 prosent. Dette stemmer overens med andre undersøkelser som viser en langvarig trend med tilbakegang i medlemskap og antall organisasjoner i denne kategorien (Wollebæk & Selle 2002). Det er også nedgang i andelen av frivillig sektors betalte sysselsetting og økonomi. Noe av nedgangen i frivillig arbeidstid kan imidlertid skyldes at respondentene har plassert frivillig arbeid for noen organisasjoner i «Helse» eller «Sosiale tjenester» som tidligere ble plassert i religion. Mange organisasjoner har flere formål og det foregår ulike typer aktiviteter der. De som ble intervjuet svarte ut fra sitt kjennskap til det norske organisasjonslivet og sine erfaringer fra frivillig arbeid, så bildet som gis må oppfattes på denne bakgrunnen.

Det mest overraskende funnet i denne sammenligningen mellom organisasjonskategorier er vel at velferdsfeltet er stabilt, med tanke på dystre spådommer om individualisering, svekkelse av kollektive verdier, deltakelse bare for personlig utbytte og organisasjoner med tynnslitt troverdighet. Noe av forklaringen kan være at enkelte organisasjoner har blitt flinkere til å tilpasse

seg folks behov for fleksibilitet i en travel hverdag ved at de legger større vekt på å koordinere det frivillige arbeidet. Eksempler på slike avgrensede, frivillige arbeidsoppgaver er leksehjelp, besøkstjeneste, flyktningguiding og oppdrag for frivillighetsentraler. Folk ser at det de bidrar med gir konkrete resultater for noen, i motsetning til mer traust møtearbeid. Det er organisasjonene med de mest tradisjonelle arbeidsformene som sliter tyngst, viste Hordalandsundersøkelsen om lokallagene i 1998 (Wollebæk & Selle 2002). Det er ikke sikkert at individualisering, i betydningen svekkelse av kollektive identiteter knyttet til foreldres yrke, sosiale tilhørighet og bosted, fører til at folk blir mer egoistiske. Det svekker imidlertid de tradisjonelle folkebevegelsene knyttet til målsak, primærnæringer, arbeiderbevegelse, målsak, avhold og religion, og dermed også den rollen de har hatt som en demokratisk infrastruktur, som Makt- og demokratiutredningen var opptatt av (Østerud et al. 2003).

Den voksende deltakelsesraten i frivillig arbeid generelt og den fortsatt høye andelen innen organisasjoner knyttet til velferdssfeltet spesielt kan tyde på at mange fremdeles ønsker å bidra til å løse fellesoppgaver og å hjelpe andre på måter der de ser resultater. Kultur og fritidsfeltet klarer dessuten å holde andelen av det frivillige arbeidet på et svært høyt nivå i internasjonal sammenligning, selv om mange bruker mer tid og penger på kommersielle fritidsaktiviteter.

Alder og kjønn

I tabell 4 kan vi se på endringer i ulike aldersgruppers deltakelse i frivillig arbeid, både når det gjelder andel av befolkningen som har gjort frivillig arbeid, og hvor mange timer de utførte i gjennomsnitt i løpet av de siste tolv måneder.¹⁷ Andelen som har gjort frivillig arbeid i løpet av et år har økt i alle aldersgrupper. Det er altså ingen aldersgrupper som faller utenfor den positive utviklingen som skjer på dette feltet. Det er imidlertid aldersgruppen 25–49 år som har den største økningen fra 55 til 64 prosent, og som har den høyeste deltakelsesraten av alle aldersgruppene både i 1997 og 2004. De ligger også på topp når det gjelder det gjennomsnittelige antall timer frivillig arbeid i løpet av et år med 68 timer.

17. Fram til nå har vi sett på timer oppgitt for de siste fire ukene. Grunnen til å bruke tolv måneder her, er at det er flere som oppgir at de har deltatt i løpet av et år enn i løpet av en måned, naturlig nok. Flere respondenter gir grunnlag for mer detaljerte analyser. Ulempen med dette er at det er grunn til å tro at de fleste kan anslå mer nøyaktig hvor mye tid de har bidratt med for et kortere tidsrom som ligger nær i tid. Vi ser på aldersgruppen fra 16–79 år både i 1997 og 2004 for å øke sammenlignbarheten. Takk til Dag Wollebæk som har bidratt med nye beregninger for 1997.

Tabell 4. Gjennomsnittlig antall timer og andel av befolkningen som har gjort frivillig arbeid siste år etter alder, 1997 og 2004.

Andel av befolkningen	16–24	25–49	50–66	67–79	Alle
1997	46	55	50	40	51
2004	51	64	58	46	58
Gjennomsnittlig antall timer					
1997	46	59	62	47	57
2004	42	68	61	45	60

I 1997 var 50–66-åringene på topp. For 25–49 åringene har også de gjennomsnittlige frivillige arbeidsinnsatsene hatt en stor økning fra 59 til 68 timer. For andre aldersgrupper går timetallet litt ned.

Det er verdt å merke seg at gruppen fra 16–24 år har den største nedgangen, de gjennomsnittlige arbeidsinnsatsene har gått ned fra 46 til 42 timer.

For befolkningen som helhet er det også en liten økning i gjennomsnittlig antall timer fra 57 til 60 timer i løpet av siste år. Tabell 1 viste imidlertid at antall årsverk frivillig arbeid gikk litt ned, men dette var basert på spørsmål om frivillig arbeid de siste fire uker. Det er grunn til å tro at folk husker bedre hvor mange timer de har bidratt med i en kortere periode som ligger nær i tid, og at tabell 1 gir det mest riktige bildet. Vi snakker i begge tilfeller om små endringer, og når de ikke går i samme retning, styrker det konklusjonen om at det frivillige arbeidet målt i antall timer er omtrent som i 1997.

Undersøkelsen fra 1997 viste at eldre bidro til å holde nivået på frivillig arbeidsinnsatsen oppe, når den gikk ned blant yngre aldersgrupper (Wollebæk et al. 2000). Nå er det altså aldersgruppen fra 25–49 år som står for økningen. De deltar antakelig i frivillig arbeid fordi de er i en livsfase der de har økonomiske og materielle interesser å ta vare på, og de driver med fritidsaktiviteter og dyrker ulike hobby i frivillige organisasjoner. I tillegg har mange i denne aldersgruppen barn som deltar i frivillige organisasjoner, og dette gjør at også foreldrene blir trukket med i dugnader og frivillig arbeid.

Kvinner og menn deltar i økende grad på lik linje på mange samfunnsområder, men slik er det ikke når det gjelder frivillig arbeid.

Tabell 5. Gjennomsnittlig antall timer og andel av befolkningen som har gjort frivillig arbeid siste år etter kjønn, 1997 og 2004.

Andel av befolkningen	Kvinner	Menn	Alle
1997	46	55	51
2004	51	64	58
Gjennomsnittlig antall timer			
1997	48	67	57
2004	46	73	60

Tabell 6. Gjennomsnittlig antall timer frivillig arbeid siste år etter kjønn og organisasjonskategori (5-delt), 1997 og 2004. Prosent

Organisasjonskategori	1997		2004	
	Kvinner	Menn	Kvinner	Menn
Kultur og fritid	24	41	24	44
Velferd	7	6	9	11
Politiske, humanitære og miljø	6	7	4	6
Bolig og økonomi	7	8	5	9
Religion og livssyn	4	5	4	4
Alle organisasjonskategorier	48	67	46	73

Tabell 5 viser at menn deltar mest, og at forskjellen mellom kvinner og menn har økt. I 1997 deltok 46 prosent av kvinnene i frivillig arbeid i løpet av siste år, mens i 2004 har dette økt til 51 prosent. Menns andel har imidlertid økt enda mer fra 55 til 64 prosent. Når det gjelder antall timer frivillig arbeid er kjønnsforskjellen enda større. I 1997 bidrog menn med 67 timer i gjennomsnitt siste år, mens i 2004 har dette økt til 73 timer. Kvinners bidrag var på 48 timer i 1997 og på 46 timer i 2004, og går dermed litt ned. Det er altså flere kvinner som deltar med færre timer hver i gjennomsnitt. For menn øker både andelen som deltar og antall timer de bidrar med.

Tabell 6 viser hvor mange timer frivillig arbeid menn og kvinner bidro med i løpet av et år i 1997 og 2004 på de samme fem organisasjonsfeltene som i Tabell 3. Kvinners bidrag har gått litt tilbake innen politiske, humanitære og miljøorganisasjoner fra 6 til 4 timer og innen bolig og økonomiorganisasjoner fra 7 til 5 timer. Det ligger på samme nivå på kultur og fritidsområdet med 24 timer og i religion og livssynsorganisasjoner med 4 timer, mens det har økt på velferdsfeltet fra 7 til 9 timer. Menns bidrag har økt på kultur og fritidsområdet fra 41 til 44 timer, velferdsfeltet fra 6 til hele 11 timer og innen bolig og økonomiorganisasjoner fra 8 til 9 timer. Det har imidlertid gått litt tilbake innen politisk, humanitære og miljøorganisasjoner fra 7 til 6 timer og religion og livssynsorganisasjoner fra 5 til 4 timer. Begge kjønn har altså økt

sitt bidrag på velferdsfeltet, mens det har gått litt tilbake innen politisk, humanitære og miljøorganisasjoner. Innen religion og livssynsorganisasjoner har menns bidrag gått litt tilbake, så nå ligger kjønne på samme nivå med 4 timer. Forskjellene har imidlertid blitt større på kultur og fritidsområdet, der bare menn har økt gjennomsnittlig antall timer frivillig arbeid, og innen bolig og økonomiorganisasjoner, der menn har økt og kvinner gått tilbake. Dette er felter der menn hadde et forsprang, og nå har dette forspranget økt ytterligere. På kultur og fritidsområdet er det mange organisasjoner med flest mannlige medlemmer, bl.a. i idretten og særlig når det gjelder trenere og ledere. Det kan også tenkes at det særlig er blant fedre at det skjer en økning i frivillig arbeid for organisasjoner der barna er aktive.

Det er imidlertid ikke bare på felter der menn tidligere har dominert at de har framgang. De har også en betydelig framgang på velferdsfeltet der kvinner tidligere dominerte. Her finner vi bl.a. kvinneorganisasjoner som oppstod i en periode da organisasjonssamfunnet var grunnleggende kjønnsdelt som Sanitetsforeningen. Tilbakegangen for slike organisasjoner er en del av forklaringen på at menn nå gjør mest frivillig arbeid på velferdsfeltet. Det har dessuten skjedd en utjevning på religion og livssynsfeltet, der kvinner antakelig dominerte om vi går lenger tilbake i tid. Mer urovekkende er det imidlertid at menns forsprang i deltakelse i frivillig arbeid øker på samfunns- og interesseorienterte felter, noe som er i tråd med tradisjonelle kjønnsroller. Her kunne man forventet at mindre kjønnsforskjeller i yrkesdeltakelse, politisk aktivitet, valgdeltakelse og på mange andre samfunnsområder hadde bidratt til en utjevning.

Det er også store forskjeller mellom ulike aldersgruppers deltakelse for ulike organisasjonskategorier. For å se nærmere på dette, har vi delt befolkningen opp i seks aldersgrupper.

Tabell 7. Gjennomsnittlig antall frivillige arbeidstimer siste år etter organisasjonskategori (5-delt) og alder, 2004. Prosent

Organisasjonskategori	16-24	25-34	35-49	50-59	60-66	67-79	Alle
Kultur og fritid	22	32	48	34	27	20	34
Velferd	9	5	10	10	15	13	10
Politiske, humanitære og miljø	3	6	7	4	5	4	5
Bolig og økonomi	4	7	9	8	10	6	7
Religion og livssyn	4	1	4	3	10	2	4
Alle organisasjonskategorier	42	51	79	58	67	45	60
N uveid	194	216	376	201	117	131	1235

Tabell 7 viser at *aldersgruppen fra 16–24 år* utfører en årlig arbeidsinnsats for frivillige organisasjoner som ligger under gjennomsnittet for hele befolkningen, bortsett fra i religion og livssynsorganisasjoner. Der ligger de på gjennomsnittet med 4 timer i året. De er også nær gjennomsnittet på velferdsfeltet, der de unge utfører 9 timer i året, mens gjennomsnittet for hele befolkningen er 10 timer. Det største bidraget yter imidlertid de unge for kultur- og fritidsorganisasjoner med 22 timer i året. Det forholdsvis store omfanget har sammenheng med at svært mange unge også er deltakere i vanlige medlemsaktiviteter på dette feltet, selv om andelen som er aktive i løpet av et år synker når alderen øker. Medborgerundersøkelsen fra 2001 viste at 72 prosent var aktive i kultur og fritidsorganisasjoner blant 14–15-åringene mens bare 54 prosent av 22–23-åringene var aktive (Sivesind & Ødegård 2003:144).

Aldersgruppen fra 25–34 år yter 51 timer totalt i året i gjennomsnitt, og hele 32 timer av dette går til kultur- og fritidsorganisasjoner. De ligger på gjennomsnittet for hele befolkningen med 7 timer i året for bolig- og økonomiorganisasjoner, mens de ligger litt over gjennomsnittet med 6 timer for politiske, humanitære og miljøorganisasjoner. Deltakelsen i frivillig arbeid øker i en livsfase der de får økonomisk og materielt ansvar. Økningen på kultur- og fritidsfeltet kan ha sammenheng med at en del går over fra å være vanlige deltakere i aktiviteter til å ta på seg ansvar som trenere, instruktører, ledere, styremedlemmer osv.

Aldersgruppen fra 35–49 år utfører hele 79 frivillige arbeidstimer i gjennomsnitt årlig, og det er høyest av alle aldersgruppene. Denne gruppen har også det høyeste gjennomsnittet i politiske, humanitære og miljøorganisasjoner og særlig på det store kultur- og fritidsfeltet. Det siste har nok sammenheng med at det er mange som har aktive barn i denne aldersgruppen, og at foreldrene dermed blir trukket med i frivillig arbeid.

Aldersgruppen 50–59 ligger nær gjennomsnittet med 58 timer for alle organisasjonskategorier. Den største delen av dette arbeidet skjer på kultur- og fritidsfeltet. Dessuten bidrar de med mange timer på velferdsfeltet og innenfor bolig- og økonomiorganisasjoner.

Aldersgruppen 60–66 ligger også høyt med 67 frivillige arbeidstimer i året i gjennomsnitt. De har det høyeste gjennomsnittet av alle aldersgrupper i religion og livssyn, bolig og økonomi og velferdsorganisasjoner. I den siste kategorien er *aldersgruppen over 67 år* også svært aktiv, selv om de har et lavere gjennomsnitt for alle organisasjonskategorier samlet. Engasjementet for velferdsorganisasjoner kan ha å gjøre med at holdningsundersøkelser viser at eldre er mer opptatt av aktivitetens overordnede formål og at den er demokratisk organisert (Wollebæk et al. 2000). På velferdsfeltet finner vi dessuten organisasjoner som var på topp på 60-tallet, som Sanitetsforeningen og Nasjonalforeningen for folkehelsen med hhv. 250 000 og 200 000 medlemmer (Berven 2001). En svært stor andel av de voksne kvinnene var medlem i minst

en av disse organisasjonene. Slike faser med høy tilslutning og aktivitet preger gjerne en alderskohort videre i livet.

En grunn til at gruppen 60–66 år bidrar så mye til religion og livssynsorganisasjoner, kan være at dette også er organisasjoner som hadde flere medlemmer før (Wollebæk & Selle 2002). I politiske, humanitære og miljøorganisasjoner utfører de over 50 år like mange eller færre timer enn gjennomsnittet. En grunn kan være at mange av organisasjonene bl.a. på miljøfeltet har kommet til etter at mange av senioren ble aktive i organisasjonslivet. Det er dessuten grunn til å merke seg at i det store feltet som kultur- og fritidsorganisasjonene utgjør, faller det gjennomsnittelige timeantallet til 20 etter fylte 67 år. Det ser ut til at disse organisasjonene ikke klarer å nyttiggjøre eller tiltrekke seg de eldste aldersgruppene i særlig grad, selv om mange deltar i frivillig arbeid i årene rett etter at de går av med pensjon (Sivesind 2005).

Idrettsområdet

Tabell 8 viser hvor stor andel av befolkningen fra 16–79 år som oppgir at de har gjort frivillig arbeid for frivillige organisasjoner på idrettsområdet i løpet av siste år for 1997 og 2004. For befolkningen som helhet har andelen som deltar i frivillig arbeid i løpet av et år økt fra 52 til 58 prosent. Det har også vært en økning i deltakelsesandelen innen idretten. Den øker med 2–3 prosentpoeng for alle aldersgruppene. Gruppen fra 67–79 år har en større økning, men her er det få respondenter i undersøkelsene og usikre tall. Forskjellene mellom aldersgruppene er imidlertid statistisk signifikante for begge årene. Den høyeste deltakelsesraten har gruppen fra 25–49 år med 27 prosent i 1997 og 30 prosent i 2004. Ved analyser av data for alle typer frivillige organisasjoner, har enslige forsørgere og par med barn høyere deltakelsesrater enn andre. Det er grunn til å tro at det er mange foreldre gjør frivillig arbeid for lag og foreninger der barna er aktive, og at dette spiller en stor rolle for den høye deltakelsen for aldersgruppen fra 25–49 år innen idrett. Dernest kommer gruppen fra 16–24 år, der deltakelsen har økt fra 21 til 24 prosent, og hvor det antakelig er de aktive selv som gjør frivillig arbeid. Gruppen fra 50–66 år har også en høy deltakelsesrate og en økning fra 15 til 18 prosent. Blant disse finner vi ildsjeler som har verv, deltar på dugnader og er trenere, ledere selv om de ikke har aktive barn. De laveste deltakelsesratene har gruppen fra 67–79 år med 4 og 10 prosent. Selv om tallene for denne gruppen er usikre, er det er verdt å merke seg det store spranget opp til de andre aldersgruppene.

Tabell 8. Andel av befolkningen som har gjort frivillig arbeid innen idrett siste år etter alder, 1997 og 2004. Prosent

Organisasjonskategori	16 - 24	25 - 49	50 - 66	67 - 79	Sign.
1997	21	27	15	4	**
2004	23	30	18	10	**

* Signifikans nivå mindre enn 0,05 ved tosidig kji-kvadrat test

** Signifikans nivå mindre enn 0,01 ved tosidig kji-kvadrat test

Tabell 9 viser hvor mange timer frivillig arbeid befolkningen i de ulike aldersgruppene utførte i gjennomsnitt for frivillige organisasjoner på idrettsområdet i løpet av de siste tolv måneder. Forskjellene mellom aldersgruppene har økt, de yngste og eldste bidrar med færre timer, mens de midtre aldersgruppene bidrar med mer. Forskjellene mellom aldersgruppene er statistisk signifikant i 2004. Selv om andelen som deltar i frivillig arbeid har økt i aldersgruppen fra 26–24, har antall timer frivillig arbeid i løpet av et år gått ned fra 11 til 8. Det betyr at det har blitt flere som bidrar med et lite antall timer hver. Aldersgruppen fra 25–49 år øker fra 17 til 21 timer i året og de fra 50–66 år øker sitt gjennomsnittlige bidrag fra 10 til 14 timer. For aldersgruppen fra 67–79 år går timeantallet ned fra 6 til 3 timer. Også her hefter det usikkerhet ved tallene for denne aldersgruppen, men de bidrar til å befeste inntrykket at de eldste i betydelig mindre grad enn andre bidrar med frivillig arbeid. Det ser ikke ut til at idretten klarer å tiltrekke eller nyttegjøre seg denne gruppens bidrag i særlig grad.

Tabell 9. Gjennomsnittlig antall timer frivillig arbeid innen idrett siste år etter alder, 2004.

	16 - 24	25 - 49	50 - 66	67 - 79	Sign.
1997	11	17	10	6	
2004	8	21	14	3	**

* Signifikans nivå mindre enn 0,05 ved F-test

** Signifikans nivå mindre enn 0,01 ved F-test

Samlet utgjør den norske befolkningens frivillige arbeid for organisasjoner på idrettsområdet 21 prosent av alt frivillig arbeidstid for frivillige organisasjoner. Dette kan omregnes til drøyt 23 000 fulltidsårsverk. Her har det ikke skjedd noen endringer av betydning siden 1997. I internasjonale sammenligninger er det frivillige arbeidet på kultur og fritidsfeltet særdeles høyt i de nordiske landene (Salamon et al. 2004). Dette særpreget ser altså ut til å opprettholdes.

Husstand og alder

Tabell 10 viser andelen av befolkningen som har deltatt i frivillig arbeid etter hva slags husstand man tilhører, kombinert med alder. Tabellen gjør det mulig å sammenligne deltakelsesmønsteret i 1997 og 2004. Forskjellene mellom gruppene innen hvert år er klart statistisk signifikante. Anslag for noen grupper er imidlertid beregnet ut fra få respondenter, og er derfor usikre. Den viktigste forskjellen er at gruppene med barn har en høyere deltakelsesrate enn andre. Andelen er aller høyest for de med barn fra 7–19 år, der hele 77 prosent har deltatt i frivillig arbeid siste år i 2004. Dette omfatter årene da barna er mest aktive i frivillige organisasjoner, og mange foreldre trekkes med i frivillig arbeid på grunn av det. Enslige forsørgere har også blant de høyeste deltakelsesratene, men man må være forsiktig med å legge for mye i anslaget fordi det er beregnet ut fra få respondenter. I gruppen par med barn under 6 år deltar 62 prosent. Det finnes ingen helt tilsvarende kategorier i undersøkelsen fra 1997. I gruppen par med barn under 16 var det imidlertid 60 prosent som deltok. Dette er lavere enn for noen av kategoriene av par med barn i 2004. Tallene tyder på at det har skjedd en betydelig økning fra 1997 til 2004 i andelen av foreldre som deltar i frivillig arbeid.

Tabell 10. Andel av befolkningen som har deltatt i frivillig arbeid siste år etter husstand og alder, 1997 og 2004. Prosent

Husstand og alder	1997		2004	
	Prosent	N	Prosent	N
Enslig 16-24 år bor hos foreldre	43	73	54	92
Enslig 16-24 år bor alene / andre	60	37	51	57
Enslig 25-44 år	50	126	54	100
Gift/samboer 16-44 år uten barn	44	131	55	115
Enslig forsørger	47	109	72	39
Par m/barn 0-16 år /	60	518	62	179
Par m/barn 0-6 år, yngste barn				
Par m/barn 7-19 år, yngste barn	-	-	77	207
Par u/barn. 45-66 år	51	272	58	237
Par u/barn. 67-79 år	44	89	52	76
Enslig 45-66 år	44	54	39	77
Enslig 67-79 år	36	31	39	53
Uoppgitt			0	3
Sig.	**		**	
Alle		1 440	58	1 235

* Signifikant på 0,05-nivå ved tosidig kji-kvadrat test

** Signifikant på 0,01-nivå ved tosidig kji-kvadrat test

Par uten barn i aldersgruppen 45–66 år har også en deltakelsesrate på 58 prosent, dvs. som gjennomsnittet av befolkningen. Her har deltakelsen økt fra 51 prosent i 1997. Det er altså ikke bare egne barns fritidsaktiviteter som gjør at denne aldersgruppen generelt har et relativt høyt deltakelsesnivå. Voksne og middelaldrende finner nok også organisasjonslivet interessant og givende på egne vegne. De befinner seg i en aldersgruppe der mange er aktive på ulike områder. Det ser imidlertid ikke ut til å gjelde i like stor grad for enslige, hvor det er 39 prosent som deltar i frivillig arbeid i både i aldersgruppene 45–66 år og 67–79 år. Dette er de laveste deltakelsesratene for gruppene i tabellen. Dette er noe overraskende siden man kunne tro at enslige skulle ha spesielt stor glede av å treffe andre mennesker gjennom å delta i frivillig arbeid. Gruppene med enslige under 45 år har imidlertid noe høyere deltakelsesrater. Når det gjelder gruppene enslige under 25 år som ikke bor hos foreldrene og enslige 67–79 år, har disse for få respondenter til å gi sikre anslag, men de ser ut til å ligge litt under gjennomsnittet. Om man er gift/samboer, og ikke minst om man har barn, har altså stor betydning for om man deltar i frivillig arbeid for frivillige organisasjoner. Det ser også ut til at den positive effekten av dette har økt fra 1997 til 2004.

Tabell 11 viser hvilke faktorer som øker eller minsker sannsynligheten for at noen har deltatt i frivillig arbeid siste år, sammenlignet med gjennomsnittet. I de foregående tabellene har fokus vært på alder og husstand, men her trekkes flere forhold inn. Det benyttes logistisk regresjonsanalyse som gjør det mulig å se på effekten av hver enkelt variabel i tabellen, når det er kontrollert for alle andre. Konstanten viser at den beregnede sannsynligheten for å delta i frivillig arbeid er 60 prosent når man har gjennomsnittsverdier på alle variablene i tabellen. Menn har en litt høyere tendens til å delta i frivillig arbeid enn denne referansegruppen, den beregnede sannsynligheten er 65 prosent når alle andre variabler har gjennomsnittsverdier. Kvinner har 54 prosent sannsynlighet, og kjønnsforskjellen er statistisk signifikant. Tabell 4 og tabell 7 viste at det er betydelige forskjeller mellom aldersgruppene. Når vi kontrollerer for de andre variablene, er imidlertid ikke effektene av alder statistisk signifikant. En viktig grunn for dette er antakeligvis at det å ha barn slår så sterkt ut. Enslige forsørgere har 82 prosent sannsynlighet for å gjøre frivillig arbeid, og for par med barn 7–19 år er sannsynligheten 79 prosent, og disse effektene er signifikante. Par med yngre barn ligger også over gjennomsnittet men forskjellen er ikke statistisk signifikant, antakelig fordi det er færre barn som er aktive i organisasjoner i denne aldersgruppen.

Sosioøkonomisk status er også av stor betydning for hvem som deltar i frivillig arbeid. Sannsynligheten øker fra 52 prosent for de som bare har ungdomsskole utdanning til 66 prosent for de som har universitets- eller høgskoleutdanning. Dessuten øker den beregnede sannsynligheten fra 55 til 65 prosent når husstandsinnkomsten øker fra 250 000 til 750 000 kroner i året. Begge disse variablene gir statistisk signifikante effekter. Det er imidlertid ingen effekt av om man er yrkesaktiv. Det er antakeligvis fordi gruppen som ikke er yrkesaktiv er så sammensatt, fra trygdede og pensjonister til hjemmевærende mødre. Selv om noen av disse kanskje deltar mye i frivillig arbeid veies det opp av at andre deltar lite.

Til slutt vises effekten av organisasjonstilknytning. I spørreundersøkelsen er det bare medlemskap i faglig organisasjon og politisk parti som er med. Det er imidlertid bare politisk partimedlemskap som har en effekt. Medlemmer har 80 prosent sannsynlighet for å delta i frivillig arbeid, og ligger altså høyt over referansegruppen, mens ikke-medlemmer ligger nær gjennomsnittet.

Tabell 11. Sannsynlighet for å delta i frivillig arbeid siste år etter bakgrunnskjenne tegn, 2004. Logistisk regresjon.

	Prosent	Sign.
Kjønn		**
Menn	65	
Kvinner	54	
Alder 25–49	58	
Alder 50–66	60	
Alder 67–79	57	
Par uten barn	62	
Enslig forsørger	82	**
Par med barn 0–6 år	68	
Par med barn 7–19 år	79	**
Utdanningsnivå		**
Ungdomsskole	52	
Videregående grunntd.	57	
Vdg. med påbygging	62	
Universitet/høgskole	66	
Husstandsinnkomst ^a		**
250 000	55	
500 000	60	
750 000	65	
Yrkesaktiv		
Ja	61	
Nei	58	
Medlem av faglig organisasjon		
Ja	61	
Nei	59	
Medlem av politisk parti		**
Ja	80	
Nei	58	
Konstant	60	**
N uveid	1058	

Sannsynlighetene er beregnet med gjennomsnittsverdier på alle andre variabler i modellen

** Signifikant på 0,01-nivå

^a Kontinuerlig variabel

Utdanning, høy inntekt og medlemskap i et politisk parti øker altså sannsynligheten for å ha deltatt i frivillig arbeid i løpet av siste år. Dette understreker det viktige poenget at selv om frivillig arbeid er ubetalt, er det likevel produktivt arbeid, og det stilles ulike krav og forventninger til de som skal delta. Personer med høyere utdanning, godt betalte yrker og partitilknytning kan være attraktive for organisasjonene fordi de har kompetanse, nettverk og innflytelse. Det er derfor ikke rart om disse også gjerne blir spurt om å påta seg oppgaver der disse egenskapene kan komme til nytte for organisasjonen (Wilson 2000). Gruppene som kunne hatt mest nytte av å delta i frivillig arbeid og å

utvikle seg personlig, lære nye ting og få sosial kontakt og større nettverk, er imidlertid mindre aktive. Krav til formalisering i organisasjonenes økonomi og forvaltning kan gjøre at folk med lite utdanning og relevant erfaring kvier seg for å ta på seg oppgaver innen administrasjon og ledelse. Dette vil i så fall forsterke skjevfordelingen.

Mange organisasjoner er preget av selektiv integrasjon. Ulike alders- og befolkningsgrupper deltar i ulik grad og i ulike organisasjoner. De eldste deltar for eksempel mye i religion og livssyn og velferdsorganisasjoner, men mindre enn andre aldersgrupper i kultur- og fritidsorganisasjoner. Dette kan komme av at mye av det frivillige arbeidet der er lagt opp for de som er aktive selv eller har aktive barn.

Resultatene i denne analysen peker i retning av at mange av de samme mekanismene for inkludering gjør seg gjeldende i frivillig arbeid som i arbeidslivet. Siden frivillig arbeid kan være viktig både for den enkelte og for samfunnet, og frivillig arbeid er en av flere mulige strukturelle forutsetninger for dannelse av sosial kapital i et samfunn, er det viktig at organisasjonene tenker over hva de kan gjøre for å involvere lite aktive grupper i større grad. Som alt annet arbeid, krever frivillig arbeid tilrettelegging og koordinering for at man skal nå ønskete resultater. Dette gjelder også inkludering i frivillig arbeid. Det frivillige organisasjonslivet er så mangfoldig og har så mange store og viktige oppgaver at det er nesten ikke grenser for hvem som skulle kunne gjøre nytte for seg på en eller annen måte.

Antall medlemskap og organisasjoner

Medlemskap i en eller flere organisasjonskategorier

Den norske befolkningen utfører ikke bare mye frivillig arbeid, den er også medlemmer i mange organisasjoner. Tabell 12 viser at i 2004 var 84 prosent medlem i minst én organisasjon, 60 prosent var medlem i to organisasjoner og 38 prosent var medlem i tre eller flere organisasjoner, i følge SSBs levekårsundersøkelse (LKU).¹⁸ Tallene for aldersgruppen 16–24 skiller seg ut ved å være litt lavere enn gjennomsnittet. Endringer for denne gruppen vises derfor i egne kolonner i de følgende tabellene. I 2004 var 70 prosent av 16–24-åringene medlem i minst én organisasjon, 38 prosent var medlem i minst to organisasjonskategorier og 16 prosent var medlem i tre eller flere organisasjonskategorier.

Tabell 12. Andel medlemskap i en eller flere organisasjonskategorier (prosent)

	Alle		16–24 år	
	1997	2004	1997	2004
Medlem i minst en organisasjon	85	84	78	70
Medlem i to eller flere kategorier	62	60	43	38
Medlem i tre eller flere kategorier	37	38	19	16

Data: Levekårsundersøkelsene

18. Se dokumentasjonsrapport med spørsmål om org. medlemskap fra s. 80:
http://www.ssb.no/emner/00/02/notat_200530/notat_200530.pdf

Tabell 13. Andel som er aktiv medlem i en eller flere organisasjonskategorier (prosent)

	Alle		16–24 år	
	1997	2004	1997	2004
Aktiv i minst en organisasjon	57	50	54	43
Aktiv i to eller flere kategorier	25	21	18	12
Aktiv i tre eller flere kategorier	10	8	4	4

Data: Levekårsundersøkelsene

For befolkningen som helhet har det bare skjedd ubetydelige endringer siden 1997, men for unge har andelen med organisasjonsmedlemskap gått ned. LKU har høy svarprosent og dekker de samme organisasjonskategoriene over en rekke år, med noen tilføyelser. Det utgjør derfor det beste materialet vi har for å si noe om endringer i medlemskap i frivillige organisasjoner over tid.

Ser man på spørsmålene om *aktivt medlemskap* er bildet atskillig dystre (Tabell 13). Andelen som er aktiv i minst en organisasjon har gått ned fra 57 til 50 prosent av befolkningen, aktive i to eller flere organisasjoner har gått ned fra 25 til 21 prosent, og aktive i tre eller flere organisasjoner har gått ned fra 10 til 8 prosent. Det er imidlertid aldersgruppen fra 16–24 år som står for den største delen av denne nedgangen. Andelen som er aktiv i minst en organisasjon har gått ned fra 54 til 43 prosent av befolkningen, aktive i to eller flere organisasjoner har gått ned fra 18 til 12 prosent, mens aktive i tre eller flere organisasjoner fortsatt ligger på 4 prosent.

Det har vært en større nedgang i aktive enn passive medlemmer blant unge fra 1997 til 2004. Det har blitt 10 prosent færre medlemmer, mens det har blitt 20 prosent færre som er aktive medlemmer i minst en organisasjon. Dette svekker organisasjonenes betydning for sosial kontakt, læring og personlig utvikling (Sivesind & Ødegård 2003). Det er imidlertid vanskelig å vite hva som menes med å være aktiv medlem, slik det spørres etter i LKU. Noen vil kanskje synes det er tilstrekkelig å være med på møter eller andre aktiviteter en gang i mellom, mens andre mener man må ha et verv eller yte en spesiell innsats for å regne seg som aktive.

Undersøkelsene om frivillig arbeid viste derimot at andelen blant 16–24 åringer som deltar har økt fra 46 til 51 prosent, som vi så i tabell 4, selv om antall timer i gjennomsnitt har gått ned fra 1997 til 2004. For andre aldersgrupper var det en økning både i andel deltakere og i antall timer. Hvordan kan man forklare disse ulike trendene i deltakelsesprosent mellom undersøkelsene?

Spørsmålene om frivillig arbeid i frivillig innsats- og omnibusundersøkelsen er klarere presisert enn spørsmålet om aktivt medlemskap i levekårsunder-

søkelsene.¹⁹ Frivillig arbeid er definert som arbeid som utføres for frivillige organisasjoner gratis eller mot symbolsk betaling, og det er presisert at det ikke omfatter vanlig medlemsaktivitet. Spørsmålet er ikke knyttet til om man er medlem av organisasjonen eller ikke. I levekårsundersøkelsene stilles spørsmålet om aktivt medlemskap bare til de som oppgir at de *er* medlemmer. Mange gjør imidlertid en innsats i løpet av et år for organisasjoner der de *ikke* er medlemmer. Siden andelen øker for deltakelse i frivillig arbeid, men går ned for aktivt organisasjonsmedlemskap, kan dette tyde på at frivillig arbeid har blitt svakere koblet til organisasjonsmedlemskap enn tidligere. Forskjellen mellom undersøkelsene tyder på at det er flere som gjør frivillig arbeid for organisasjoner der de ikke er medlemmer, ikke bare blant foreldre, men også blant unge

Fordeling mellom ulike organisasjoner

Den mest detaljerte kartlegging av befolkningens tilknytning til frivillige organisasjoner siden hopkinsundersøkelsen i 1997 er medborgerundersøkelsen fra 2001 (Tabell 14). Med 33 organisasjonskategorier gis det gode muligheter for å fordele medlemmer mellom ICNPO-kategorier²⁰, slik det blir gjort i hopkinsundersøkelsen (Sivesind et al. 2002; Sivesind et al. 2004; Wollebæk et al. 2000). Forskjeller i undersøkelsesopplegget forårsaker imidlertid uregelmessigheter i noen kategorier. Et større antall kategorier i medborgerundersøkelsen gjør at flere medlemskap blir registrert. Det øker sjansene for at en person har medlemskap i flere kategorier organisasjoner. For å supplere medborgerundersøkelsen, er det innhentet tall fra 2004 for velforeninger og borettslag for å fange opp endringer der (NBBLs årsregnskap 2004 og Norges Velforbunds medlemsundersøkelse 2004). Forskjellene i undersøkelsesopplegg fra 1997 gjør at man bør sammenligne andeler medlemskap i ulike kategorier, og legge mindre vekt på beregnede antall medlemmer.

19. For en mer utførlig beskrivelse av undersøkelsesoppleggene for «Frivillig innsats»- og Omnibusundersøkelsene se (Sivesind 2005). For dokumentasjon av Omnibusundersøkelsen se: http://www.ssb.no/emner/00/90/omnibus/notat_200456/notat_200456.pdf

20. International Classification of Nonprofit Organizations, se FNs Handbook on Nonprofit Institutions in the System of National Account, Annex A1.

Tabell 14. Medlemskap i frivillige organisasjoner fordelt på ICNPO-kategorier, 1997 (hopkinsundersøkelsen) og 2001 (medborgerundersøkelsen)

ICNPO	Kategori	1997		2001	
		Medlem- skap (1000)	Prosent	Medlem- skap (1000)	Prosent
1	Kultur og fritid	3 014	36	2 951	30
1 100	Kunst og kultur	521	6	506	5
1 200	Idrett	1 138	14	932	9
1 300	Hobby og fritid	1 356	16	1 513	15
2	Utdanning og forskning	100	1	104	1
3	Helse, pleie og redningsarbeid	983	12	807	8
4	Sosiale tjenester	250	3	201	2
5	Miljøvern	94	1	88	< 1
6	Velforeninger og borettslag	1 061	13	1 443	15
7	Politiske- og interesseorganisasjoner	537	6	1 036	10
8	Stiftelser og friv. sentraler	8	< 1	-	-
9	Internasjonale	202	2	139	1
10	Religion og livssyn	329	4	351	4
11	Arbeidslivsforeninger	1 772	21	2 387	24
12	Andre	28	< 1	396	4

Ser vi på andelen av medlemskap i ulike kategorier, har det bare skjedd små endringer. *Kultur- og fritidsfeltet* går litt tilbake, og her er det idretten som har den største prosentvise tilbakegangen. LKU viser også nedgang for idretten.²¹ Dette stemmer imidlertid ikke overens med at registrerte medlemmer og lokal-lag hos Norges Idrettsforbund er mye høyere og øker svakt.²² Dette kan imidlertid skyldes forbedrete registreringsrutiner hos NIF sentralt, og at det registreres antall medlemskap slik at enkeltpersoner som er med i flere idrettslag telles flere ganger.²³ På kultur- og fritidsfeltet øker *hobby og fritidsorganisasjonene*, noe som bl.a. skyldes flere medlemmer i Turistforeningen og Norges Jeger- og Fiskerforbund. Også nye typer organisasjoner fins her, for eksempel Hyperion (Norsk forbund for fantastiske fritidsinteresser) som ble opprettet i 2001, og som hadde 10 600 medlemmer i 2004. Dette er en paraplyorganisasjon for foreninger som driver med datatreff, rollespill, brettspill, science fic-

21. Andre undersøkelser finner at antall medlemmer i Norges idrettsforbund har vært i nedgang siden 1998 (Se Samfunnsspeilet nr. 4, 2004).

22. http://www.ssb.no/emner/07/nos_kultur/nos_d315/tab/tab8.1.html

23. <http://www.nif.idrett.no/t2.aspx?p=14009&x=1&a=131370>.

tion, fantasy osv. En stor del av dette er lokalaktivitet som tidligere ikke var tilknyttet noe nasjonalledd.

Helse og sosiale tjenester er organisasjonskategorier som taper andel medlemskap. Tilslutningen til organisasjoner på helseområdet ser ut til å skifte fra bredt orienterte velferdsorganisasjoner mot mer spesialiserte interesse- og støtteorganisasjoner. *Politiske organisasjoner og interesseorganisasjoner* har imidlertid framgang, og det skyldes bl.a. organisasjoner for syke og funksjonshemmede. Blant politiske organisasjoner som bidrar til framgangen finner en for eksempel SOS Rasisme, som økte fra 4 618 medlemmer under 26 år i 1997 til 27 684 i 2004.²⁴ Antall medlemmer i organisasjonen skal være doblet fra 2004 til 2006 og ha passert 47 000.²⁵ Det kan bety at SOS Rasisme nå er Norges største barne- og ungdomsorganisasjon. For personer under 26 år koster det 25 kroner å bli medlem. Mange medlemmer verves på gata, konserter og festivaler, men har relativt lite medlemsaktivitet,²⁶ Innmeldingen minner mer om en symbolsk markering tilsvarende det å gå med et jakkemerke eller å skrive under på et opprop enn tradisjonell organisasjonsaktivitet. Det er imidlertid mange organisasjoner som har en stor andel passive medlemmer i Norge (Selle & Strømsnes 1997). Det ser ut til å være en økende tendens til at samfunnsorienterte organisasjoner har en liten kjerne svært aktive deltakere, men også mange passive medlemmer som kanskje lar seg aktivisere av enkelt saker (Sivesind & Ødegård 2003).

Ellers har *velforeninger og borettslag* økning i medlemskap i tråd med veksten i økonomisk aktivitet og frivillig arbeid. Andelen til *arbeidslivsorganisasjoner* har også økt. *Religion og livssynsorganisasjoner* beholder sin medlemsandel. Blant organisasjonene som har framgang blant unge på dette feltet, finner en organisasjoner som legger stor vekt på aktivitet. Det gjelder for eksempel Kristen Idrettskontakt (som har økt med 5 700 fra 1997 til nesten 8 700 medlemmer i 2004) og Ung Kirkesang (som økte tilsvarende med 3 631 til 6 216).²⁷ Det viser at det er nye utviklingstrekk på dette feltet.

Konklusjonen er at det alt i alt skjer små endringer i fordelingen av medlemskap fra 1997 til 2004, men de endringene som er omtalt stemmer godt overens med funnene i levekårsundersøkelsene. Trendene virker derfor pålitelige, selv om endringer i absolutte medlemstall er usikre.

24. <http://www.fordelingsutvalget.no/>

25. <http://sos-rasisme.no/organisasjon/index.php>

26. <http://www.samora.no/displayarticle168.html>

<http://www.antirasistisk-senter.no/nyheter/sostilsvar.htm>

27. <http://www.fordelingsutvalget.no/>

Antall organisasjoner

Det har ikke vært gjort noen ny kartlegging av antall organisasjoner i Norge siden Hopkinsundersøkelsen i 1997. Anslaget over antall organisasjoner og fordeling i ICNPO-kategorier i Hopkinsundersøkelsen var basert på ulike tallmaterier (Sivesind et al. 2002). En viktig del var en kartlegging av alle organisasjoner i Hordaland fylke (Wollebæk & Selle 2002). Dette er fremdeles det beste forskningsmaterialet som finnes når det gjelder antall lokallag i Norge. Alt i alt tyder medlemsskapsundersøkelsene og leveårsundersøkelsene på at antall organisasjoner totalt har endret seg lite og at det heller ikke har skjedd store endringer mellom organisasjonskategorier siden 1997. Tidligere forskning har vist at det er en sammenheng mellom medlemstall og antall organisasjoner. Selv om det hefter usikkerhet ved om tallene fra 1997 stemmer i alle detaljer, er dette likevel det beste anslaget man kan gi basert på foreliggende data. Det er imidlertid innhentet tall fra 2004 for velforeninger og borettslag for å fange opp de siste endringene på dette feltet (NBBLs årsregnskap 2004 og Norges Velforbunds medlemsundersøkelse 2004).

Tabell 15. Antall frivillige organisasjoner fordelt på ICNPO-kategorier

ICNPO	Kategori	Antall org.	Prosent av sektoren
1	Kultur og fritid	49 000	43
1 100	Kunst og kultur	17 000	15
1 200	Idrett	14 000	12
1 300	Hobby og fritid	18 000	16
2	Utdanning og forskning	400	< 1
3	Helse, pleie og redningsarbeid	2 000	2
4	Sosiale tjenester	4 000	3
5	Miljøvern	400	< 1
6	Velforeninger og borettslag	15 000	13
7	Politiske- og interesseorganisasjoner	8 000	7
8	Stiftelser og friv. sentraler	3 000	3
9	Internasjonale	700	< 1
10	Religion og livssyn	19 000	17
11	Arbeidslivsforeninger	14 000	12
12	Andre	400	< 1
	Total	115 000	100

Tabell 15 gir en oversikt over dette materialet. I alt er det over 115 000 organisasjoner i Norge. Kultur og fritidsfeltet er det største feltet med 49 000 organisasjoner. Det utgjør 43 av alle frivillige organisasjoner i Norge. Deretter følger religion og livssynsorganisasjoner, velforeninger og borettslag og arbeidslivsorganisasjoner med fra 19 til 14 000 organisasjoner hver. Det er 8 000 politiske- og interesseorganisasjoner, mens det på velferdsfeltet er til sammen 6 400 organisasjoner.

For ikke å fokusere for mye på detaljer som det hefter usikkerhet ved, kommenteres i det følgende antall organisasjoner i de samme fem hovedkategoriene som i tabell 3 som viser frivillig arbeid. Det fokuseres på sammenhenger mellom antall organisasjoner, medlemmer og omfang av frivillig arbeid.

Kultur og fritidsfeltet har 43 prosent av organisasjonene, men bare 30 prosent av medlemskapene i Norge. Likevel utføres 54 prosent av det frivillige arbeidet der. Feltet skiller seg dermed ut ved å ha svært mye frivillig arbeid per organisasjon, særlig sett i forhold til antall medlemmer. Dette tyder på at det er flere enn medlemmene som engasjeres. I snitt er det bare 30 medlemmer per organisasjon. Kultur- og fritidsfeltet viser seg imidlertid å være svært dynamisk, halvparten av lokallagene i Hordaland ble skiftet ut på 90-tallet (Wollebæk & Selle 2002). Det er altså mange små organisasjoner som startes opp eller som sliter med å overleve til enhver tid.

Velferdsfeltet har 6 prosent av antall organisasjoner, 11 prosent av medlemskapene og 13 prosent av det frivillige arbeidet. Her fins også organisasjoner som er tjenesteutførende, uten medlemmer og med begrenset frivillig arbeidsinnsats. De store medlemsorganisasjonene gir likevel feltet et høyt aktivitetsnivå i forhold til antall organisasjoner.

Innen velforeninger og borettslag er det er omtrent like stor andel frivillige organisasjoner og medlemskap, henholdsvis 15 og 13 prosent. På denne bakgrunn er ikke den frivillige innsatsen på dette området særlig høy. Samlet på bolig og økonomiområdet utføres 17 prosent av det frivillige arbeidet, men dette inkluderer også de store arbeidslivsorganisasjonene som har 23 prosent av medlemskapene og 12 prosent av antall organisasjoner.

Politiske, humanitære og miljøorganisasjoner har 8 prosent av antall organisasjoner, 13 prosent av medlemskapene og 10 prosent av den frivillige arbeidsinnsatsen. Feltet har dermed en ganske gjennomsnittlige innsats per medlem og organisasjon. Religion og livssynsorganisasjonene har 17 prosent av antall organisasjoner, men bare 4 prosent av medlemskapene og 6 prosent av den frivillige arbeidsinnsatsen. Det utføres altså mye arbeid pr medlem, men det er bare 19 medlemmer pr organisasjon i gjennomsnitt. Her er det nok en del organisasjoner som står i fare for å bli nedlagt, og små reduksjoner i medlemstall kan føre til store reduksjoner i antall lokallag.

I gjennomsnitt er det 88 medlemmer per organisasjon i Norge, noe som understreker at det norske organisasjonssamfunnet har en stor andel små lo-

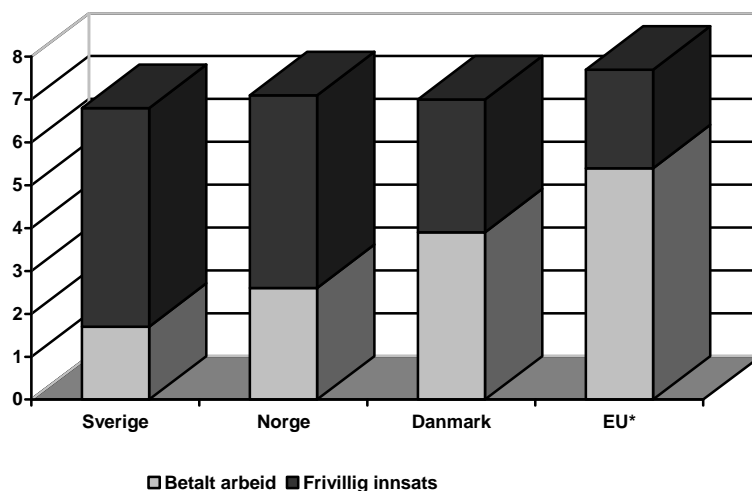
kallag uten betalte ansatte og med ubetydelige økonomiske ressurser. Ut fra Hordalandsundersøkelsen er det anslått at det finnes nesten 60 000 organisasjoner med færre enn 50 medlemmer, ingen ansatte og under femti tusen kroner i årlig omsetning. (Sivesind 2006). Dette er en den store underskogen i det norske organisasjonssamfunnet som sjelden dukker opp i statistikker eller beregninger, selv om betydningen av det frivillige arbeidet og medlemsaktiviteten er svært stor.

Betalt sysselsetting

Det utføres mye frivillig arbeid i Norge. Samtidig skjer det en betydelig betalt sysselsetting innfor frivillig sektor. Figur 1 viser frivillig innsats og betalt arbeid i frivillig sektor (utenom religiøse organisasjoner) sett i forhold til den økonomisk aktive befolkningen i Norge, Sverige, Danmark og velferdspartnerskapslandene, som består av en gruppe vestlige EU-land og Israel.²⁸ Det betalte arbeidet utgjør små andeler i Sverige og Norge sammenlignet med disse landene, mens Danmark kommer et sted i mellom. Dette skyldes at frivillig sektor i Danmark og EU-landene har en større del av virksomheten innenfor velferdstjenester, hvor arbeidet utføres av betalte ansatte, og som langt på vei er finansiert av staten. Når en ser på den totale arbeidsinnsatsen i frivillig sektor, kommer Norge og Sverige på nivå med Danmark og EU-landene. Det skyldes omfanget av det frivillige arbeidet, og her trekker særlig de mange timene frivillig innsats på kultur- og fritidsfeltet opp.

28. Dette er en kategori i hopkinsundersøkelsen som består av de vestlige EU-landene Østerrike, Belgia, Frankrike, Tyskland, Nederland, Irland, Italia og Spania, i tillegg til Israel.²⁸ Dette er en gruppe land som kalles velferdspartnerskapsland i hopkinsundersøkelsen (Salamon et al. 2004).

Figur 1. Årsverk i frivillig sektor som andel av den økonomisk aktive befolkningen, prosent

* Østerrike, Belgia, Frankrike, Tyskland, Nederland, Irland, Israel, Italia og Spania 1995, Sverige 1992, Danmark og Norge 2004.

Data: (Boje et al. 2006; Salamon et al. 2004)

Tabell 16 viser endringer i betalt sysselsetting fra 1997 til 2004. Det har vært en liten økning i utførte fulltidsårsverk fra 66 000 til 69 000, som omtrent tilsvarer veksten i sysselsetting i samfunnet for øvrig. Det betalte arbeidet i frivillig sektor inklusive religion og livssyn utgjorde 3,7 prosent av utførte timeverk utenom jordbruk, og 2,9 prosent av den økonomisk aktive befolkningen både i 1997 og 2004. Det er først og fremst velforeninger og borettslag som har hatt framgang på grunn av den økte aktiviteten på dette området, men økningen kan også ha sammenheng med bedre tallmateriale. Religion og livssynsorganisasjoner og arbeidslivsforeninger har hatt en mindre nedgang, slik at de taper andeler av totalen, sammenlignet med andre organisasjoner. Ellers er endringene beskjedne.

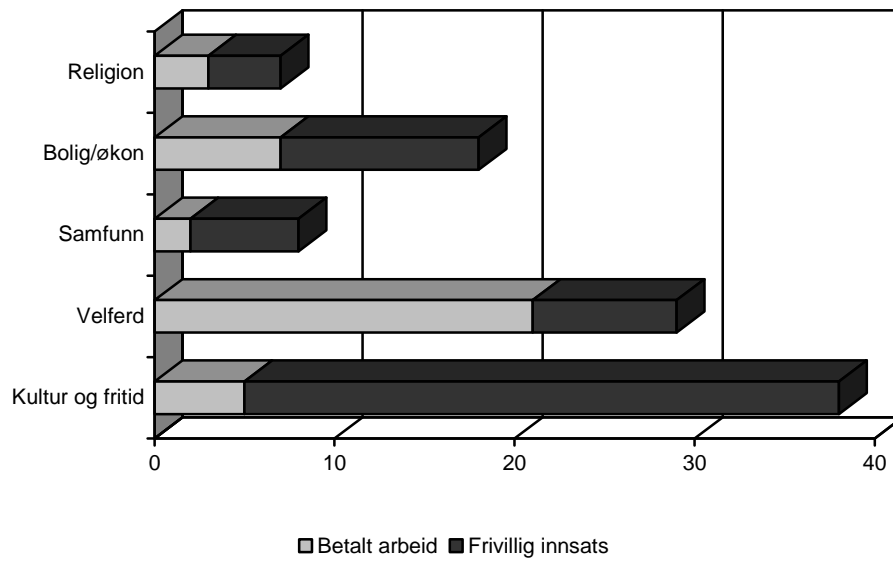
Tabell 16. Betalt arbeid i frivillige organisasjoner fordelt på ICNPO-kategorier, 1997 og 2004.

ICNPO-kategorier	1997		2004		1997- 2004
	Fulltids- årsverk	Pro- sent	Fulltids- årsverk	Pro- sent	Prosent- diff.
1 Kultur og fritid	7 995	12,1	8 376	12,1	0,06
1 100 Kunst og kultur	3 550	5,4	3 760	5,4	0,08
1 200 Idrett	3 200	4,8	3 364	4,9	0,04
1 300 Hobby og fritid	1 245	1,9	1 253	1,8	-0,07
2 Utdanning og forskning	15 536	23,5	15 942	23,1	-0,37
3 Helse, pleie og redningsarbeid	6 192	9,3	6 253	9,1	-0,30
4 Sosiale tjenester	15 568	23,5	16 027	23,2	-0,30
5 Miljøvern	124	0,2	127	0,2	0,00
6 Velforeninger og borettslag	1 547	2,3	2 737	4,0	1,63
7 Politiske- og interesseorganisasjoner	1 728	2,6	1 990	2,9	0,27
8 Stiftelser og friv. sentraler	101	0,2	103	0,1	0,00
9 Internasjonale	1 066	1,6	1 207	1,7	0,14
10 Religion og livssyn	6 241	9,4	6 213	9,0	-0,43
11 Arbeidslivsforeninger	10 086	15,2	10 041	14,5	-0,69
12 Andre	59	0,1	59	0,1	0,00
TOTAL	66 243	100,0	69 075	100,0	0,00

Figur 2 viser betalt og frivillig arbeid på ulike felter som andeler av hele sektorens arbeidsstyrke. Kultur- og fritidsfeltet har til sammen 38 prosent av frivillig sektors arbeidsstyrke. Derest kommer velferd og bolig og økonomifeltet med 29 og 18 prosent. Samfunnsorienterte og religion og livssynsorganisasjoner er de minste med hhv 8 og 7 prosent.

Velferdsfeltet har mest betalt arbeid, det utgjør 21 prosent av hele frivillig sektors arbeidsstyrke, og det er nesten tre ganger så mye betalt arbeid som frivillig arbeid på dette feltet. Det er ingen andre felter som har så lite frivillig arbeid i forhold til betalt arbeid. Det frivillige arbeidet på dette feltet antas særlig å skje i tilknytning til den medlemsbaserte aktiviteten, mens det er lite frivillig arbeid direkte knyttet til tjenesteutførende institusjoner. Det er antakelig en begrenset del av dette frivillige arbeidet som inngår i aktiviteten til tjenesteutførende institusjoner, det springer nok mest ut av den medlemsbaserte aktiviteten. I den annen ytterlighet finner vi organisasjonskategoriene på kultur- og fritidsfeltet, der betalt arbeid utgjør fem prosent av sektorens arbeidsstyrke.

Figur 2. Betalt og frivillig arbeid som andeler av alt arbeid i frivillig sektor, prosent

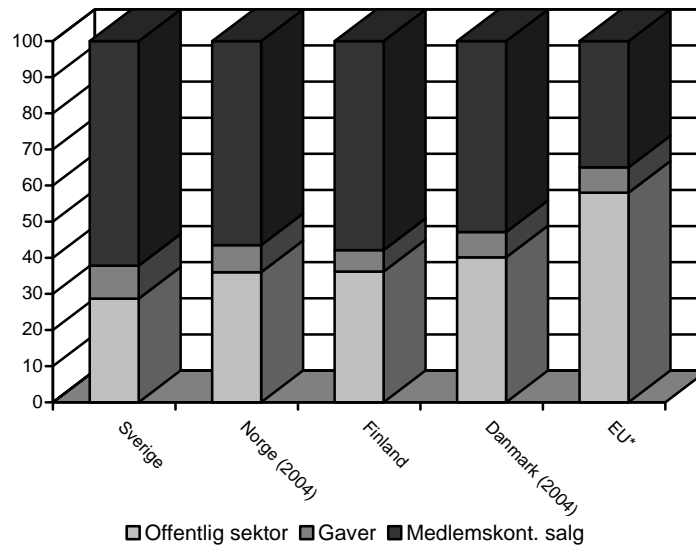

Her er omfanget av frivillig arbeid mer enn seks ganger større enn betalt arbeid. Det betalte arbeidet i samfunnsorienterte organisasjoner utgjør bare to prosent av sektoren, mens det frivillige arbeidet har stor betydning på feltet, det er tre ganger så mye frivillig som betalt arbeid. Dernest kommer bolig og økonomifeltet og religion og livssynsorganisasjoner der det betalte arbeidet utgjør hhv. sju og tre prosent av sektorens arbeidsstyrke. Der er det ca en og en halv gang så mye frivillig som betalt arbeid.

Økonomi

Den norske befolkningen gir store bidrag til frivillige organisasjoner i form av frivillig innsats, mens det økonomiske bidraget er mer begrenset. Figur 3 viser at i de nordiske landene kommer mellom 6 og 9 prosent av inntektene fra private gaver. Dette er på samme nivå som gjennomsnittet for industriland og for det som kalles den europeiske velferdspartnerskapsmodellen i hopkinsundersøkelsen.

Figur 3. Frivillig sektors inntekter fra ulike kilder, prosent

* Velferdspartnerskapslandene består av EU-landene Østerrike, Belgia, Frankrike, Tyskland, Nederland, Irland, Italia og Spania, i tillegg til Israel
Data: (Boje et al. 2006; Salamon et al. 2004)

Det har vært hevdet at frivillig sektor i de nordiske landene er svært avhengig av det offentlige (For den svenske casen, se Boli 1991). Det kan derfor synes

overraskende at det offentlige i så liten grad finansierer virksomheten. Forskjellen er særlig tydelig hvis vi sammenligner med landene som tilhører de europeiske velferdspartnerskapslandene. Her kommer i gjennomsnitt 58 prosent av inntektene fra offentlig sektor, mens det i de nordiske landene bare er rundt en tredjedel. I de nordiske landene genereres derimot rundt 60 prosent av inntektene gjennom egne aktiviteter, mens det i de europeiske landene bare er 35 prosent.

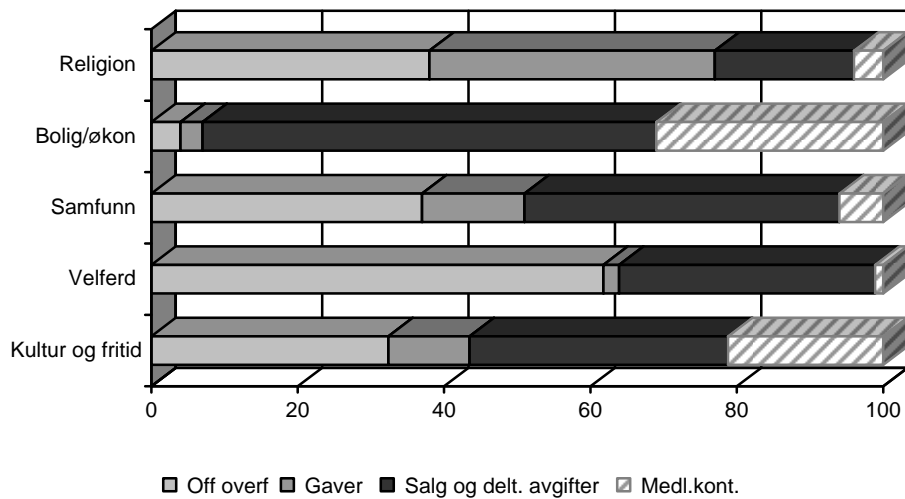
Inntektsfordelingen for den norske frivillige sektoren er i store trekk den samme som den var i 1997, da frivillig sektor fikk 35 prosent av inntektene fra det offentlige, 9 fra gaver og 56 var egengenererte inntekter. De totale driftsinntektene til frivillig sektor anslås til ca 66,5 milliarder kroner i 2004, mens de var 43,9 milliarder i 1997.

I hvilken grad har fortjeneste fra spilleautomater har bidratt til å opprettholde de egengenererte inntektene? I 1996 var den totale omsetning for de private lotterier og de statlig kontrollerte spill 17 milliarder kroner, og av dette utgjorde spilleautomatene 6,5–7 milliarder kroner (NOU 1997:14). I 2004 spilte nordmenn for 40,8 milliarder, og av dette utgjorde spilleautomatene 26 milliarder. Når man trekker fra gevinster og kostnader ved å arrangere spillene, var det imidlertid bare 5,4 milliarder av den totale omsetningen i 2004 som gikk til formålene, og av dette kom 2 milliarder fra spilleautomatene (Lotteri og stiftelsestilsynet 2005). Dette er inntekter som i all hovedsak gikk til frivillige organisasjoner slik det er definert her.²⁹ Automatinntektene utgjør dermed bare 3 prosent av de totale driftsinntektene for sektoren som helhet. De er imidlertid av stor betydning for enkelte organisasjoner, særlig innen idrett, kultur og fritid, helse, sosiale tjenester og internasjonale aktiviteter. Bortfall eller reduksjon av automatinntekter vil få store konsekvenser for enkelte organisasjoner, men begrenset betydning for fordelingen av inntekter fra ulike kilder for sektoren som helhet. Inntekter fra salg og deltagelsesavgifter ville gå ned fra 43 til 41 prosent om vi tenker oss at automatinntektene hadde falt helt bort.

Figur 4 viser fordelingen av inntekter fra ulike kilder for organisasjonsfeltene. Bolig og økonomifeltet har størst andel egengenererte inntekter, siden borettslag og arbeidslivsorganisasjoner får beskjedne økonomiske overføringer fra det offentlige. Her er det hhv. leieinntekter og medlemskontingenter som dominerer. Velferdsfeltet har mest inntekter fra det offentlige, noe som i stor grad kommer av velferdstjenester som det offentlige betaler organisasjonene for å utføre.

29. Forskningen mottok ikke lenger midler fra Norsk Tipping i 2004.

Figur 4. Andeler av inntekter fra ulike kilder, prosent

På kultur- og fritidsfeltet er det forholdsvis store inntekter fra salg av varer og tjenester, og her inngår nok mye frivillig arbeid på lokalt nivå for å skaffe inntekter til lokal aktivitet gjennom dugnadsarbeid, loppemarkeder, papirinnsamling, pølsesalg osv. I tillegg øker kommersielle inntekter, særlig innen flere av særforbundene i NIF. Religion og livssynsorganisasjoner er det eneste feltet som i stor grad er basert på gaver, de utgjør nesten 40 prosent av inntektene og det er litt mer enn inntektene fra det offentlige. Ellers er det bare bistandsorganisasjoner som i vesentlig grad er basert på gaver (disse inngår som er en del av det samfunnsorienterte feltet i figuren).

Mange organisasjonskategorier sparer mye på at det offentlige bidrar med infrastruktur, rimelige lokaler, idrettsanlegg, transport, utlån av utstyr osv. Det er vanskelig å beregne verdien av slike naturalytelser, og de er derfor ikke tatt med i disse beregningene.

Frivillig sektor hadde driftskostnader på nesten 61 milliarder kroner i 2004. Det er en økning på 51 prosent fra 1997 i løpende priser. BNP har økt med 56 prosent i samme periode, noe som betyr at frivillig sektor taper andel av den norske økonomien. Veksten ligger imidlertid omtrent på samme nivå som offentlig sektor. Det har vært en periode med uvanlig sterk vekst i markedrettet virksomhet, og da er det ikke så overraskende at «nonprofit sektor» ikke vokser like raskt.

Tabell 17. Driftskostnader til frivillige organisasjoner fordelt på ICNPO-kategorier, 1997 og 2004.

ICNPO-kategorier	1997		2004		1997-2004
	Mill. NOK	Prosent av sektoren	Mill. NOK	Prosent av sektoren	Prosent-diff.
1 Kultur og fritid	7 190	17,8	11 121	18,3	0,47
1 100 Kunst og kultur	2 018	5,0	3 167	5,2	0,21
1 200 Idrett	3 687	9,1	5 741	9,4	0,30
1 300 Hobby og fritid	1 485	3,7	2 213	3,6	-0,04
2 Utdanning og forskning	7 236	17,9	10 573	17,4	-0,55
3 Helse, pleie og redningsarbeid	2 922	7,2	4 253	7,0	-0,25
4 Sosiale tjenester	5 062	12,6	7 543	12,4	-0,14
5 Miljøvern	153	0,4	228	0,4	0,00
6 Velforeninger og borettslag	2 751	6,8	4 645	7,6	0,82
7 Politiske- og interesseorganisasjoner	1 747	4,3	2 892	4,8	0,43
8 Stiftelser og friv. sentraler	108	0,3	158	0,3	-0,01
9 Internasjonale	2 483	6,2	4 054	6,7	0,51
10 Religion og livssyn	2 320	5,8	3 329	5,5	-0,28
11 Arbeidslivsforeninger	8 328	20,7	11 951	19,7	-0,99
12 Andre	29	0,1	42	0,1	0,00
TOTAL	40 330	100,0	60 789	100,0	0,00

Tabell 17 viser at det har vært en liten tilbakegang i andel av totale driftskostnader for arbeidslivsforeninger, utdanning og forskning, helse og religion og livssyn. Velforeninger og borettslag, og kultur- og fritidsorganisasjoner har imidlertid hatt framgang, slik vi også har sett når det gjelder både frivillig og betalt arbeid. Politiske- og interesseorganisasjoner har hatt framgang i driftskostnader og betalt sysselsetting, men ikke når det gjelder frivillig arbeid.

Sammensetning og rolle

I det følgende presenteres litt mer detaljert typer aktiviteter og hvilke frivillige organisasjoner som inngår i feltene og organisasjonskategoriene som har vært omtalt tidligere. Først omtales velferdsfeltet som består av en blanding av tjenesteutførende organisasjoner og medlemsorganisasjoner med individuelt medlemskap, en demokratisk organisasjonsstruktur og et høyt nivå av medlemsaktivitet. Deretter følger religion og livssyn og arbeidslivsforeninger som er store kategorier i internasjonal sammenligning. Til slutt omtales kultur og fritidsfeltet og andre, mindre kategorier som for det meste består av medlemsorganisasjoner.

Velferd

Velferdsfeltet omfatter organisasjoner som utfører tjenester som i stor grad betales av det offentlige innen utdanning, helse og sosiale tjenester. Som tidligere nevnt, utgjør velferdstjenester en mindre del av frivillig sektor i Norge enn i EU-landene. Likevel finner man 55 prosent av fulltidssysselsettingen i den norske frivillige sektoren i kategoriene utdanning, forskning, sosiale tjenester og helse. I en gruppe EU-land³⁰ utgjorde tilsvarende kategorier gjennomsnittlig 70 prosent på nittitallet, der Sverige var lavest med 37 prosent, mens Nederland lå høyest med 88 prosent. Velferdstjenester utgjør en betydelig andel av den betalte sysselsettingen innen frivillig sektor i Norge. Man må imidlertid ta med i betraktningen at dette sees i forhold til en sektor som er relativt liten når det gjelder betalt arbeid i sammenlignende perspektiv. Dette er i samsvar med det som i sammenlignende forskning har vært kalt en «sosialdemokratisk» frivillig sektormodell, der det offentlige står som hovedleverandør av velferdstjenester (Salamon & Anheier 1998). Sysselsettingen i frivillig sektor på velferdsfeltet utgjør 6 prosent av all sysselsettingen innen kategoriene «Utdanning» og «Helse og sosial arbeid» i Norge (ILO Labour Sta-

30. Finland, Frankrike, Irland, Nederland, Sverige, Tyskland og Østerrike. Tallene er fra 1995.

tistics Database 2003). Dette er høyere bidrag enn i Sverige, der frivillig sektor i 2002 hadde ca 4 prosent av alt betalt arbeid på velferdsfeltet. I Danmark bidrar frivillig sektor med 14 prosent av sysselsettingen.

Tar vi for oss sammensetningen av sysselsettingen på velferdsfeltet finner vi at ingen av underkategoriene utdanning og forskning, helse og sosiale tjenester har en dominerende andel av det betalte arbeidet i frivillig sektor, samtidig som ingen heller er helt ubetydelige. Dette betyr at Norge, sammen med Finland blant EU-landene, tilhører den såkalte balanserte modellen (Salamon et al. 1999: 22). I Danmark har helse med 2 prosent en mye mindre andel enn utdanning og forskning og sosiale tjenester med henholdsvis 36 og 28 prosent (Boje et al. 2006). I Sverige er utdanning, helse og sosiale tjenester mindre med henholdsvis 20, 3 og 16 prosent av antall ansatte i den frivillige sektoren. Kultur og fritid er størst med 26 prosent (Wijkström & Einarsson 2006).³¹ I Norge utgjør kategoriene utdanning og forskning og sosiale tjenester 23 prosent hver av fulltidssysselsettingen i den frivillige sektoren. De er dermed større enn kultur og fritidsfeltet med 12 prosent av sysselsettingen, mens helse utgjør 9 prosent. Helse har dermed en større andel i Norge enn i de andre skandinaviske landene. I Østerrike, Frankrike og Tyskland er sosiale tjenester den største kategorien i sektoren. I Storbritannia er det utdanning som er størst, mens det tilsvarende gjelder for helse i Nederland. Ser man derimot på EU-gjennomsnittet så finner man at kategoriene utdanning og forskning og sosiale tjenester har de største andelene av betalt sysselsetting i den frivillige sektoren, slik de også har det i Norge.

Den relativt store underkategorien for *utdanning og forskning* består hovedsaklig av aktivitet på tre områder. 1) Grunnskole og videregående skole, 2) voksenopplæring og videreutdanning, og 3) forskning. Aktiviteten knyttet til høyskoler og universiteter er mer beskjeden i Norge. Innen voksenopplæring og videreutdanning har frivillig sektor en omfattende rolle med studieforbund, folkehøyskoler, fjernundervisning, folkeakademier og folkeuniversiteter. Innen forskning finner man Kreftforeningen som bruker en stor del av sine midler til kreftforskning, samt forskningsinstitutter organisert som uavhengige stiftelser, og dessuten vitenskapsakademier, selskaper og foreninger. Frivillig sektor har en svært liten del av grunn- og videregående skoler i Norge. Den offentlige skolen har vært sett på som det primære verktøyet for å skape et enhetlig utdannelsestilbud for barn og ungdom. Oppmykningen av vilkår for å få etablere private skoler under Bondevik II regjeringen ble så kortvarig at konsekvensene ble svært begrensede. De få aktørene som finnes i frivillig sektor representerer utdanningsmessige, ideologiske eller religiøse alternativer til

31. De svenske tallene fra 2002 viser antall ansatte i løpet av et år. Dermed kan felter med mye deltidssysselsetting få større andeler enn de ville fått om man hadde omregnet til fulltidsårsverk, slik det gjøres for de andre landene.

det offentlige tilbudet, slik som internasjonale skoler, Rudolf Steiner og Maria Montessoriskoler og religiøse skoler. Man finner imidlertid også foreninger og «landslag» som forsøker å fremme aktivitet på bestemte felter innen den offentlige skolen gjennom kurs seminarer og konferanser, f.eks. innen musikk, dans, kunst og design, drama og medieundervisning.

Innen *sosiale tjenester* er barnehager som operer på nonprofitbasis det største aktivitetsområdet innen frivillig sektor. Disse kan være drevet av foreldre eller av ulike frivillige organisasjoner, slik som religiøse organisasjoner og menigheter, kvinne og familielag, sanitetsforeninger og ulike utdanningsorganisasjoner (Rudolf Steiner, Maria Montessori, ol.). Det offentlige tilbudet har ikke klart å følge opp behovet for barnehageplasser som følge av økt sysselsetting blant kvinner. På åttitallet og framover har derfor det offentlige lagt til rette for etablering og finansiering av private barnehager, og en stor del av denne veksten har skjedd inne frivillig sektor.

Et annet stort aktivitetsområde innen sosiale tjenester er behandling av rusmisbrukere. Her finner vi ulike typer private institusjoner og tiltak som drives av frivillige organisasjoner og stiftelser. I tillegg driver frivillig sektor tilbud for eldre, syke og funksjonshemmede, samt barnevernstiltak og -institusjoner, krisesentre og -telefoner. Avholds- og religiøse organisasjoner har tradisjonelt hatt mye å si for etableringen av rehabiliteringstiltak for rusmiddelsbrukere. Selv om avholds- og religiøse organisasjoner ser ut til å gå tilbake (Wollebæk & Selle 2002), er en betydelig del av sysselsettingen på rusmiddelfeltet innen frivillig sektor. Disse tiltakene representerer et bredt spekter av ulike tilnæringsmåter og livssyn. Dette arbeidet er imidlertid i stor grad finansiert av offentlige midler. Barnevernstiltak og -institusjoner, sammen med krisesentre og støtte- og informasjonstelefoner og nettsteder er også eksempler på tiltak som ble startet av frivillige organisasjoner, men som nå for det meste er finansiert av det offentlige. Innen barnevernet har frivillig sektor i dag en svært liten andel sysselsettingen, mens de i stor grad står for driften av krisetiltak og telefoner.

Innen *helsefeltet* er de største aktivitetsområdene innen frivillig sektor sykehjem, klinikker og rehabiliteringstilbud. Det finnes også tilbud innen psykisk helsevern. Dette bidraget representerer imidlertid en svært liten andel av den totale arbeidsstyrken innen helsesektoren. Historisk sett har frivillige organisasjoner vært viktige institusjonsbyggere, entreprenører og initiativtakere på et felt som senere langt på vei har blitt tatt over av offentlig sektor. Dette var også i flere tilfeller intensjonen til grunnleggerne (Hestetun & Onarheim 1990). Av helsetilbud drevet av frivillige aktører eksisterer i dag det noen spesialiserte klinikker og medisinske behandlingssentre, i tillegg til noen psykiatriske institusjoner, rehabiliteringsinstitusjoner og sykehjem og institusjoner for eldre, funksjonshemmede og personer med ulike sykdommer. Disse tilbudene er i stor grad samordnet med det offentlige helsetilbudet og er nesten fullstendig finansiert av offentlige midler, med unntak av de prosentene

egenandel som pasientene betaler selv. Det finnes likevel eksempler på at det foregår både fornying, ekspansjon og nyetablering av tilbud som drives av frivillig sektor på helsefeltet.

Helsetjenester er i likhet med utdanningssektoren eksempler på områder hvor konkurranse i fra private aktører lenge har vært politisk uønsket. Tradisjonelt sett har offentlig finansiering og kontroll blitt betraktet som den eneste måten å sikre et mest mulig likt velferdstilbud på. På tross av at de frivillige aktørene er få og i en viss grad ligger under økonomisk og byråkratisk kontroll av offentlige myndigheter, så var de frem til 1980-tallet betraktet som det mest aksepterte tillegget til det offentlige tilbudet. I løpet av 1990-tallet har imidlertid andelen av markedsbaserte tilbud økt på helseområdet, og det legges nå på flere områder opp til økt konkurranse mellom offentlige, frivillige og kommersielle aktører. Dette reiser utfordringer når det gjelder å legge forholdene til rette for at de frivillige organisasjonenes tilbud skal beholde og videreutvikle sitt særpreg og ikke bli likt det kommersielle og offentlige aktører kan tilby.

Med utgangspunkt i velferdstilbudets samlede sammensetning kan man trekke den konklusjonen at universalisme, forstått som et generelt tilgjengelig tilbud med en felles, minimumsstandard, praktiseres konsekvent bare på visse deler av velferdsfeltet i Norge. Dette gjelder spesielt innen obligatorisk utdanning, sykehus og den primære helsetjenesten i tillegg til de mest nødvendige sosiale tjenester for syke, eldre og handikappede. Den universalistiske profilen ekskluderer likevel ikke en kombinasjon av både offentlige, frivillige og private markedsbaserte aktører, slik det er særlig er tilfellet med enkelte helsetjenester. På områdene med universalisme er imidlertid den frivillige sektorens bidrag beskjedne i omfang og ligger i sterk grad under økonomisk og byråkratisk kontroll av offentlige myndigheter. På andre deler av velferdsfeltet, finner man imidlertid unntak fra den universalistiske utformingen. Der finnes det eksempler på at frivillige organisasjoner bidrar til ideologisk og innholdsmessig mangfold i tjenestetilbudet, som f.eks. når det gjelder privatskoler og rehabilitering av rusmisbrukere. Innen andre velferdstilbud, slik som høyere utdanning, videreutdanning, forskning og sosiale ytelser, legger det offentlige mindre begrensninger på utformingen av frivillig tjenesteproduksjon. Graden av frihet organisasjonene opplever når det gjelder å utforme sitt bidrag i tråd med sin ideologi og sitt ståsted i samfunnet varierer altså fra område til område på velferdsfeltet.

Det må skilles klart mellom graden av autonomi man nyter i tjenesteytende organisasjoner versus medlemsbaserte organisasjoner på velferdsfeltet. For den siste typen av organisasjoner har myndighetene tradisjonelt i liten grad blandet seg med organisasjonenes interne saker. Slike organisasjoners aktivitet er på ingen måte et uttrykk for myndigheters initiativ, selv om de i mange tilfeller nyter godt av offentlige midler. Disse medlemsorganisasjonene jobber selvfølgelig for å påvirke og er dermed i kontakt og samarbeid med offentlige

myndigheter om mange ting, noe som i enkelte tilfeller fører til pragmatiske tilpassninger i retning av å støtte det offentlige for å oppnå prioriterte mål (Klausen & Selle 1996: 115). Likevel så kommer hovedinnflytelsen, støtten og initiativet i disse organisasjonene i fra deres egne medlemmer, som utgjør fundamentet i disse organisasjonene.

Til sammen har velferdsfeltet bare 11 prosent av medlemmene i den frivillige sektoren. *Utdanning og forskningskategorien* er sammen med *Sosiale tjenester* de kategoriene på velferdsfeltet som har færrest medlemmer, med henholdsvis 1 og 2 prosent. Det er innen *Helse, pleie og redningsarbeid* man finner flest medlemmer, tilsvarende 8 prosent av den totale medlemsmassen i frivillig sektor fordelt på 2000 organisasjoner (2 %). Innen *Utdanning og forskning* finner vi bare 400 organisasjoner, mens i *Sosiale tjenester* er 4000 organisasjoner (3 %). Likevel finner man på velferdsfeltet store medlemsorganisasjoner som Kreftforeningen, Nasjonalforeningen for Folkehelsen, Norske Kvinners Sanitetsforening, Redningsselskapet, Norges Røde Kors og Norsk Folkehjelp.

Religion og livssynsorganisasjoner og arbeidslivsforeninger

Det er en langt større andel av ansatte innen Religion og livssynsorganisasjoner, og særlig innen Arbeidslivsforeninger i Norge sammenlignet med EU-landene. Dette er tilsvarende til den situasjonen man finner i Sverige (Lundström & Wijkström 1997: 295). Religiøse organisasjoner står for 9 prosent av sysselsettingen i den frivillige sektoren i Norge, mens denne andelen ligger på 4 prosent i EU-landene.

Kategorien *Religion og livssyn* står for 4 prosent av det samlede antallet medlemmer innen det frivillige feltet. Kategorien omfatter 19 000 organisasjoner, tilsvarende 17 prosent av det samlede antallet organisasjoner. Her finner vi alle de religiøse organisasjonene, kirkene og menighetene utenfor Den Norske Kirke³². I tillegg kommer mange misjonsorganisasjoner. Flere religiøse organisasjoner har bygget opp næringsvirksomhet, slik som for eksempel kurssteder, eiendomsdrift, forlag, kafeteriaer, hoteller osv. De religiøse organisasjonen har sterkere bånd til medlemmene enn det som ellers er vanlig i frivillig sektor, noe som indikeres av at så mye som 40 prosent av inntektene

32. Den Norske Kirke er ikke tatt med innen den frivillige sektoren siden staten står for viktige økonomiske avgjørelser, utnevnelser av biskoper etter råd i fra kirken osv. Likevel har kirken autonomi vedrørende spørsmål om tro og interne organisasjonsmessige forhold, i tillegg til å mota betydelige bidrag gjennom gaver fra private og gjennom frivillig arbeid, og har dermed flere trekk til felles med frivillig sektor.

kommer i fra private gaver, mot 9 prosent for hele sektoren under ett. Dette gir grunnlag for en relativt sett sterk grad av autonomi, noe som det legges stor vekt på i flere av disse organisasjonene.

Den norske andelen av sysselsetting i *arbeidslivsforeninger* ligger på 14,5 prosent av frivillig sektor, i motsetning til bare 3 prosent i EU-landene. Kategorien utgjør 24 prosent av medlemmene i frivillig sektor og omfatter 14 000 organisasjoner tilsvarende 12 prosent av organisasjonen i frivillig sektor. Den sterke graden av organisering av arbeidsgivere, arbeidstakere, utdanningsgrupper, bransjer og fag kan delvis forklares ut i fra fagbevegelsens posisjon og struktur. 57 prosent av lønsmottakerne var i 2000 medlem av en arbeidstakerorganisasjon. Fagforeningene har fremforhandlet seg til at deres klubbledere skal være delvis eller fullstendig fratrukket vanlige plikter ved arbeidsstedet, slik at han eller henne kan bruke tiden på fagforeningsspørsmål. I tillegg kombinerer disse organisasjonene en sentralisert og en desentralisert forhandlingsstruktur, hvilket innebærer at både arbeidsgiverorganisasjonene og arbeidstakerorganisasjonen har etablert organisasjonsmessige resurser både nasjonalt, regionalt og innen ulike industrier og bransjer (Sivesind 1994).

Andre kategorier med mest medlemsorganisasjoner

I tillegg til religion og livssynsorganisasjoner og arbeidslivsorganisasjoner, finnes det også andre underkategorier som for det meste består medlemsbaserte organisasjoner. Dette omfatter i første rekke Kultur og fritid, Velforeninger og borettslag, Politiske- og interesseorganisasjoner, Miljøvern og Internasjonale organisasjoner. For disse organisasjonene er gjennomsnittlig andel av den betalte sysselsettingen innen frivillig sektor mer tilsvarende det man finner i EU-landene.

Kultur og fritid står for 30 prosent av den samlede medlemsmassen og 12 prosent av sysselsettingen innen frivillig sektor. *Kultur og fritid* har til sammen 49 000 organisasjoner, noe som tilsvarer 43 prosent av organisasjonene i den frivillige sektoren. Disse fordeler seg med 17 000 organisasjoner (15 %) innen Kunst og kultur, 14 000 (12 %) innen Idrett og 18 000 organisasjoner innen (16 %) innen Hobby og fritid. Dette er for det meste typiske medlemsorganisasjoner som i høy grad er basert på frivillig arbeid. Denne kategorien inkluderer likevel enkelte tjenesteytende organisasjoner slik som museer, arkiver og biblioteker og utstillingslokaler.

Den første kategorien, *Kunst og kultur*, står for 5 prosent av medlemmene og mer enn 5 prosent av sysselsettingen i frivillig sektor. Her finner vi musikk, ulike teater og dansegrupper, brukskunstforeninger, historielag, og foreninger for litteratur, film og kunst. Blant de store medlems- og paraplyorgani-

sasjonene finner man Norges musikkorpsforbund, Norges korforbund, Fortidsminneforeningen, Norges husflidslag og Norsk musikkråd.

I den andre kategorien, *Idrett*, som utgjør 9 prosent av medlemsmassen og 5 prosent av sysselsettingen i frivillig sektor, finner vi Norges idrettsforbund og Olympiske komité, med tilknyttede særforbund og idrettslag, i tillegg til et lite antall andre idretts sammenslutninger, slik som Det frivillige skyttervesen og Norges bilsportforbund.

Tredje underkategori kalles *Hobby og fritid*, og utgjør 15 prosent av medlemmene og 2 prosent ansettelsene i den samlede sektoren. Her finner vi Norsk automobil forening og andre motorklubber, pensjonistforeninger, fiske og jaktlag, ulike klubber for dyrehold, studentforeninger, speidere og villmarksforeninger, sammen med mange andre typer av organisasjoner. Her finner vi også kvinne- og mannsklubber, frimurerlosjer, Lions, Rotary, Odd Fellow og Kiwanis.

Kategorien *velforeninger og borettslag* omfatter 15 prosent av medlemmene og 4 prosent av ansettelsene den frivillige sektoren. Kategorien omfatter 15 000 organisasjoner, noe som tilsvarer 13 prosent av organisasjonene i frivillig sektor. Den innebefatter hovedsaklig to typer organisasjoner. For det første har man boligbyggelag og borettslag, for det andre grendelag og grunneierlag ol. Bare en liten andel av den siste typen organisasjoner er tilsluttet Norges Velforbund. Disse organisasjonene oppfyller for det meste kriteriene for å være medlemsbaserte organisasjoner.

Interesseorganisasjoner omfatter 10 prosent av medlemmene og rundt 3 prosent av frivillighetssektorens ansatte. Kategorien inkluderer 8000 organisasjoner (7 %). Blant de største organisasjonen i denne kategorien er Landsforeningen for hjerte og lungesyke, Norges Blindforbund, Norges handikapforbund, Norges astma og allergiforbund, Norges revmatikerforbund og Norges diabetesforbund. I tillegg er det en stor gruppe mindre organisasjoner for funksjonshemmede og syke, og dessuten organisasjoner for målsak, kvinnesak, homoseksualitet, avhold, innvandrere og etniske grupper, i tillegg til en håndfull organisasjoner for rettshjelpstjenester. Dessuten inneholder kategorien også samfunnsorienterte organisasjoner av alle typer, inklusive politiske partier.

I underkategorien *miljøvern*, som bare innebefatter 0,2 prosent av ansatte i den frivillige sektoren, så finner vi de organisasjonene som engasjerer seg i natur-, miljø- og dyrevern. Her har man tradisjonelle medlemskapsorganisasjoner slike som Norges naturvernforbund og WWF Verdens naturfond i tillegg nykommerne uten tradisjonell medlemskapsordning, slik som Bellona, Greenpeace og Norges miljøvernforbund (Strømsnes & Selle 1996). Man finner også organisasjoner for beskyttelse av naturressurser, slik som Norsk ornitologisk forening, og for kulturlandskap, slik som Det norske hageselskap. Kategorien omfatter dessuten de ulike dyrevernorganisasjonene, slike som Dyrebeskyttelsen og NOAH.

Internasjonale organisasjoner omfatter 1,6 prosent av den frivillige sektorens ansatte, og inkluderer også vennskaps- og kulturutvekslingsorganisasjoner, menneskerettighetsorganisasjoner, fredsorganisasjoner, utviklings- og bistandsorganisasjoner. Blant de største på bistandsområdet er Norges Røde Kors, Norsk Folkehjelp³³, Kirkens Nødhjelp, Flyktningehjelpen og Redd Barna. Flere av organisasjonene på bistandsfeltet er i utgangspunktet medlemsorganisasjoner, men en stor del av aktiviteten utføres for Norad og UD og i samarbeid med internasjonale organisasjoner. Dette fører til en todeling mellom den medlemsbaserte, demokratisk styrte aktiviteten og den profesjonelt orienterte og kontraktstyrte internasjonale aktiviteten.

Denne oversikten over Kultur og fritid, Velforeninger og borettslag, Politiske- og interesseorganisasjoner, Miljøvern og Internasjonale organisasjoner viser at aktiviteten med noen unntak kan kategoriseres som medlemskapsorganisasjoner. De viktigste unntakene finner man hos bistandsorganisasjonene og hos tjenesteytende organisasjoner i kategorien for kultur. Disse er likevel få på grunn av at det offentlige dominerer feltet for kulturelle tilbud. En generell trend er imidlertid at en medlemsbasert organisasjonsstruktur ikke lengre er like innlysende valg for nyetablerte organisasjoner, bl.a. på miljøfeltet, men disse utgjør fremdeles et lite mindretall. I internasjonal sammenligning er den frivillige sektoren i Norge karakterisert ved at en svært stor del av organisasjonene har individuelt medlemskap, en demokratisk organisasjonsstruktur og et høyt nivå av medlemsaktivitet.

33. I denne kategorien kommer den internasjonale aktiviteten til Røde Kors og Norsk Folkehjelp, mens den innenlandsaktiviteten kommer i kategorien for sosiale tjenester. Disse organisasjonene er så store både innenlands og utenlands at de må splittes for å gi et mest mulig riktig bilde av den frivillig sektoren.

Frivillige organisasjoners betydning for demokratiet

Den forrige hopkinsundersøkelsen ble et viktig grunnlagsmateriale for Makt- og demokratiutredningen fra 1998–2003, særlig lokallagsundersøkelsen fra Hordaland (Wollebæk & Selle 2002). En av de viktigste konklusjonene var at siden 80-tallet er ikke de tradisjonelle folkebevegelsene lenger en dominerende del av frivillig sektor. Dette gjelder organisasjoner for bønder, fiskere småbrukere, målsak, avhold, religion og de bredt orienterte organisasjonene på helse- og velferdsfeltet. Organisasjonene i framgang er mer uformelt organisert og deltakere og medlemmer har mindre forpliktende forhold til dem. Organisasjonssamfunnet har dermed blitt mindre konfliktorientert og samfunnsrettet, og mer konsensusorientert og innoverrettet mot medlemmer og egne aktiviteter. Den framvoksende organisasjonstypen er *serviceorganisasjoner*, særlig innen kultur- og fritidsfeltet. Fremdeles har *interesseorganisasjoner* en sterk stilling, selv om de blir mer orientert mot medlemmer og lokale saker. Det finnes også eksempler på framgangsrike *kommunitære organisasjoner*, slik som grendelag, velforeninger og historielag. Det mest slående trekket er imidlertid fraværet av *folkebevegelser* i framgang, en organisasjonsform som har spilt en avgjørende rolle som en demokratisk infrastruktur som knytter sammen det sentrale og lokale nivået i det norske samfunnet. Disse demokratiske organiserte, medlemsbaserte og hierarkisk strukturerte organisasjonene har brakt brede lag av befolkningen i kontakt med betydningsfulle prosesser for meningsdanning og beslutningstaking (Wollebæk & Selle 2002).

Siden sekstitallet har antall og typer organisasjoner vokst. De organisasjonene som kom til på nittitallet er ofte ikke knyttet til nasjonale nettverk, noe som resulterer i et mer fragmentert organisasjonssamfunn. Det lokale og sentrale nivået har blitt mer uavhengig av hverandre, også innen enkelte organisasjoner. Nye organisasjoner har dessuten mer spesialiserte formål, svak ideologisk forankring og er mest opptatt av å tilrettelegge for medlemmenes deltakelse i aktiviteter. Det ser ut til at folk er mindre interessert i å bruke tid på møter og arbeid for langsiktig samfunnsmessig forandring. Slike demokratiske prosesser tar for mye tid. I stedet skaper organisasjonene relasjoner til med-

lemmene som kan sammenlignes med forholdet mellom produsenter og forbrukere i et marked, ofte inspirert av hvordan foretningsforetak ledes.

Organisasjonene presenterer aktiviteter som medlemmene enten ønsker å ta del i eller de forlater organisasjonen. Deltakerne blir mindre lojale og organisasjonen får et kortere liv. Det er også et økende felt av organisasjoner som bygger opp om lokale identiteter som grendelag, velforeninger, lokale historielag, og organisasjoner for bevaring av gamle skip, bygninger og historiske minnesmerker. For en stor del er dette organisasjoner med et svakt ideologisk grunnlag og som i liten grad er opptatt av samfunnsendring (Wollebæk & Selle 2002). Mange av de nyeste trendene møtes i en organisasjonstype Makt- og demokratiutredningen betegnet som «her-og-nå» organisasjoner (Østerud et al. 2003). Det er imidlertid et åpent spørsmål hvor dominerende disse vil bli i det norske organisasjonssamfunnet.

Noen av disse temaene ble videreutviklet i maktutredningsboka *Farvel til folkestyret? Nasjonalstaten og de nye nettverkene* (Tranvik & Selle 2003). Der innføres begreper som småskala, storskala og ekstraskala for å analysere hvordan ulike kombinasjoner av tid og rom skaper kvalitativt ulike betingelser for kommunikasjon og informasjon. Ekstraskalateknologi og institusjoner, som internett og nye organisasjonsformer, utfordrer blandingen av små- og storskalaorganisasjoner som karakteriserte folkebevegelsene som sammenbindende demokratiske strukturer. Det hevdes at statens makt i form av ressurser og kapasitet er uendret, men samfunnsmedlemmenes evne til å påvirke har blitt svekket. Internett og nye organisasjonsformer som virker i «sanntid» fungerer dårlig i sammenheng med de tregere tidsrammene som preger det norske storskala-demokratiet. Konsekvensen er at media får en økt rolle gjennom evne til å sette agenda, mens tradisjonelle beslutningsprosesser i hierarkisk oppbygde organisasjoner responderer for tregt (Tranvik & Selle 2003, 2005).

Det bør imidlertid ikke komme som noen stor overraskelse at folkebevegelsenes tid går mot slutten. De forutsatte felles identiteter som vokste fram i industri- og primærnæringsamfunnet, tallmessig dominert av grupper som arbeidere, bønder, småbrukere og fiskere. De motkulturelle folkebevegelsene, som avhold, lekmannskristendom og målsak vokste fram som en protest mot politiske prioriteringer og kunstige manerer blant borgerskapet i byene og danske embetsmenn. De bredere helse- og velferdsorganisasjonene som orienterte seg mot andres behov, spilte en viktig rolle i politikktutforming når velferdsstaten vokste og utvidet seg på nye områder. De hadde de høyeste medlemstallene på sekstitallet, da særlig kvinner var medlemmer i Sanitetsforeningen eller Nasjonalforeningen for folkehelsen. Den rådende politikken var orientert mot å utvide det offentlige velferdstilbudet. Dette var i tråd med disse organisasjonenes prioriteringer, i hvert fall på et ideologisk nivå. Det var imidlertid knapt med ressurser og organisasjonene bidro med tjenester på områder der det offentlige tilbudet ikke strakk til, for eksempel ved å omdanne

institusjoner for tuberkulosepasienter til hjem for eldre og senildemente (Berven 2001; Kuhnle & Selle 1992). Denne kombinasjonen av andreorienterte organisasjoner og en offentlig velferdspolitikk med et tilbud for alle som siktemål, skapte en atmosfære av dialog i søken etter de beste løsninger på felles samfunnsproblemer. I stor utstrekning ble dette oppfattet som en utvidelse av offentlig sektors ansvarsområde. Disse samarbeids- og samrådsprosessene var imidlertid mindre omfattende når det gjaldt mer spesialiserte organisasjoner som arbeidet for å fremme egne medlemmers interesser (Kuhnle & Selle 1990; 1992).

Etter hvert som det offentlige tilbudet ble utvidet, integrert og profesjonalisert, førte dette til økende motsetninger med de frivillige velferdsprodusentene. De religiøse og humanitære velferdsinstitusjonene mistet mye av sitt særpreg når virksomheten i stadig sterkere grad ble integrert i kommunale styringssystemer (Lorentzen 1994). I den seinere tid har virkemidler som konkurranseutsetting og nye ledelsesidealer skapt en markedsliknende situasjon for frivillige velferdsprodusenter, der de også konkurrerer med foretningforetak. Relasjonen mellom det offentlige og organisasjonene blir preget av en atmosfære av forhandlinger og kontraktkultur på flere områder.

Nå presenterer frivillige organisasjoner seg selv med stadig større selvbevissthet og framhever sin ideologi og særpreg i forhold til det offentlige tilbudet, særlig på velferds- og bistandsområdet. Viktige tegn på dette er etableringen av FIO (Frivillige organisasjoners råd for inntektsskapende aktiviteter) i 2004, og Frivillighet Norge i 2005, en paraplyorganisasjon som ønsker å representere hele den frivillige sektoren i dialog med det offentlige, og som særlig har vært orientert mot økonomiske rammebetingelser. Frivillighet Norge profilerer seg som en interesseorganisasjon med generalforsamling og valgt styre. Organisasjonen får dermed tydeligere stemme og trekker en klarere grense mot forvaltningen enn det mer konsensusbaserte kontaktutvalget til Frisam.

Nye folkebevegelser som kvinne- og miljøorganisasjoner nådde toppen for antall medlemmer på 70- og 80-tallet. De har bidratt til å endre politikk og holdninger på sine områder, men har aldri vært i nærheten av størrelsen til de tradisjonelle folkebevegelsene. En grunn kan være at det raskt ble etablert bred politisk enighet om hjertesakene og det offentlige påtok seg ansvar for å realisere dem, slik at sivilt engasjement for mange virket overflødig. På miljøområdet har det offentlige for eksempel etablert stiftelser og kampanjer som nærmest etterligner miljøorganisasjoner (Bortne et al. 2001).

Alt i alt, har de tradisjonelle folkebevegelsene blitt svekket av mer differensierte yrkes- og utdanningsstrukturer og mer mobilitet geografisk, sosialt og kulturelt. De har ikke i tilstrekkelig grad klart å reorientere seg mot det fritids- og velstandssamfunnet som har vokst fram. Det hevdes at de bredt orienterte helse og velferdsorganisasjonene har blitt kulturelt utdatert i en periode med store strukturendringer på sitt felt (2000; Berven 2001). De opp-

rettholder imidlertid omfanget av det frivillige arbeidet som vi har sett. Ellers er det særlig borettslag og grendelag og organisasjonene på kultur- og fritidsfeltet som har framgang. Mer spesialiserte organisasjoner for syke og funksjonshemmede vokser i antall.

En viktig grunn til tilbakegang for de tradisjonelle folkebevegelsene er svekkelsen av kollektive identiteter som ble etablert under helt andre sosiale strukturelle og kulturelle betingelser. Det økonomiske grunnlaget for interesserepresentasjon innen primærnæringene har blitt svekket i en stadig mer kunnskapsbasert økonomi. Organisasjoner for industriarbeidere går tilbake mens antall ansatte i profesjonsbaserte yrker og i offentlig sektor går fram. På velferdsområdet representerer interesseorganisasjoner syke, funksjonshemmede og stønadsmottakere i nye former for konsultasjon og medvirking. En reduksjon av de mest påtrengende sosiale problemer, som de frivillige organisasjonene tidligere orienterte seg mot, har bidratt til å svekke sosiale bevegelser for kvinner, miljø og helse og velferd. Kort sagt, organisasjonene svekkes på områder der folk ikke tror det er sannsynlig at de kan bidra til vesentlige endringer. I tillegg har sekularisering, kulturell globalisering og sosial og geografisk mobilitet svekket tradisjonelle former for motkulturell identitetsorganisering.

På den annen side, har delvis kommersialiserte, internasjonale ungdomskulturer kommet til uttrykk gjennom mer eller mindre organiserte fritidsaktiviteter, som skateboard, snowboard og cricket. En ny paraplyorganisasjon kalt Hyperion har rekruttert mer enn 10 000 medlemmer på fire år, for det meste ved å fange opp eksisterende lokale aktiviteter uten tilknytning til noe sentralt nivå, slik som rollespill, brettspill, dataspill, datatreff, og aktiviteter relatert til tegneserier, «fantasy» og science fiction.

Svekkelsen av tradisjonelle felles identiteter betyr imidlertid ikke nødvendigvis at folk blir mer egoistiske. Organisasjoner på velferdsfeltet melder at mange vil være frivillige. Her-og-nå organisering kan også være drevet av opplevelsen av at det er meningsfullt å bidra til forbedringer for andre. Valget av organisasjonsform er tilpasset folks prioriteringer og har endret seg radikalt med øket velstand, fritid og et velferdssamfunn som dekker det meste av det som tidligere var de mest påtrengende helse- og sosialproblemene. Dette påvirker selvsagt også hvordan folk deltar i det organiserte sivilsamfunnet.

Makt- og demokratiutredningen brukte betegnelsen «en demokratisk infrastruktur i forfall» for å beskrive svekkelsen av folkebevegelsene i Norge (Østerud et al. 2003).³⁴ Det er mye som tyder på at frivillige organisasjoner ikke lenger er så viktige som koblinger mellom det lokale og sentrale nivået, og de involverer heller ikke så mange mennesker i sentrale politiske spørsmål

34. Det er en debatt om dette temaet med bidrag av Asbjørn Røiseland, Tone Alm Andreassen og Per Selle Tidsskrift for samfunnsforskning, nr. 3, 2006.

som de gjorde før, slik Makt- og demokratiutredningen påpeker. Det finnes ingen enkel måte å erstatte denne funksjonen på. På mange måter er imidlertid folk bedre informert enn noen sinne gjennom mer politisk uavhengige media og med hardere konkurranse mellom ulike media og kanaler. Det finnes også mange muligheter til å få informasjon på Internett og også til å delta i diskusjoner, blogger ol, slik at organisasjonene kanskje ikke lenger er så viktige for demokratiet som de var når alternativene var færre.

Makt- og demokratiutredningen la vekt på konsekvensene for valgkanalen, og fokuserte mindre på den viktige rollen frivillige organisasjoner spiller som arenaer for folks utfoldelse under medansvar på kultur- og fritidsfeltet, og som interesseorganisasjoner og informasjonskanaler for syke, funksjonshemmede og stønadsmottakere, nabolag og for å fremme lokale identiteter. Selv om de politiske organisasjonene i snever forstand og de tradisjonelle folkebevegelserne er svekket, er det fortsatt et høyt aktivitetsnivå på disse områdene. De frivillige organisasjonene spiller dermed fortsatt en viktig demokratisk rolle fordi de gir folk mulighet til å delta og påvirke på områder som tydeligvis er viktige for dem, siden de frivillig bruker tid, krefter og penger på det.

Vedlegg

Data Assembly Memorandum

National Statistics

Data entry	Source
Gross Domestic Product, current prices	Statistics Norway http://www.ssb.no/english/subjects/09/01/nr_en/tabe_1997-2005_01.html
Government Social Welfare Spending	OECD Social Expenditure Database (SOCX)
Total Population	Statistics Norway http://www.ssb.no/english/yearbook/tab/tab-045.html
Economically Active Population	http://laborsta.ilo.org http://laborsta.ilo.org/cgi-bin/brokerv8.exe
Adult Population (age 18 or older)	Statistics Norway (age 18 – 110) http://statbank.ssb.no/statistikbanken/
Persons Who Are Members in a NP Organization	See below: Establishments and membership Age 16-79
Persons Who Volunteer in a NP Organization	See below: Volunteering: Size and composition Age 16-79, volunteering last 12 months

Volunteering: Size and composition

Data:

Statistics Norway's Omnibus Survey April/May 2004.

A representative population survey targeting Norwegian residents age 16 – 79.

1 235 persons were interviewed over telephone.

62.4 percent response of an adjusted gross sample of 1 979³⁵.

35. Statistics Norway's documentation report (Gulbrandsen & Holmøy 2004):
http://www.ssb.no/emner/00/90/omnibus/notat_200456/notat_200456.pdf

FTE volunteering calculations are based on hours of reported volunteering last four weeks for NP organizations on 14 different areas.

The number of volunteers is based on last 12 months for NP organization on the same areas.

The questionnaire is based on an example from the UN-handbook page 264-5, translated and adapted to the Norwegian situation. People are asked if they have volunteered for voluntary organizations on certain areas in the last 12 months and then last four weeks. Then they are asked how many hours they have volunteered in the mentioned areas in the last 12 months and last four weeks. The survey includes 14 ICNPO-categories listed in table 1.

The data was gathered in accordance with Statistics Norway's normal sampling procedures. The country was divided into 109 strata to ensure representativity of regions, business patterns, area of living etc. The age group 45 – 66 is slightly overrepresented in the net sample while the group 67 – 79 is underrepresented. Weights have been calculated to compensate for differences in gender, age and region between the net sample and the population.

The estimates of FTE volunteering presented in the Data Master are based on hours of volunteering last four weeks. Average numbers were calculated for men and women, six age groups and seven regions, altogether 84 groups. This corresponds to the main strata of the survey sample. The average numbers were then multiplied by number of persons in each population subgroup and summed up to find the total number of FTE for the population in each ICNPO-category. In the estimates in the CNP-report from 1997, one FTE year is 1733 hours (Sivesind et al. 2002). However, in 2004, most people have 4 more days of holiday per year, so a FTE year is reduced to 1703 hours.

Table 1. Number of respondents that report volunteering last four weeks in ICNPO-categories

ICNPO	Category	Unweighted N
1 100	Culture and Arts	51
1 200	Sports	110
1 300	Other Recreation & Service Clubs	120
2	EDUCATION & RESEARCH	23
3	HEALTH	42
4	SOCIAL SERVICES	25
5	ENVIRONMENT	13
6 100	Community Development	89
6 200	Housing	30
7 100	Civic & Advocacy Organizations	9
7 300	Political Organizations	11
9	INTERN'L ACTIVITIES	12
10	RELIGIOUS CONGREGATIONS	36
11	PROFESSIONAL ASSOCIATIONS	41
12	NOT ELSEWHERE CLASSIFIED	19
	Total	631

The reason for estimating FTE from hours of volunteering last 4 weeks, and not the last 12 months, is that people are more likely to have a correct recollection of how many hours they contributed so close in time. However, this means that the smaller ICNPO-categories are based on very few active respondents, and should be treated cautiously (table 1). It would be wise to base analysis on larger groups of organizations. Volunteering last 12 months would produce more statistically robust, but not necessarily more valid results. However, the number of FTE for the larger categories and for the total should be robust enough. The number of persons who volunteered in a NP organization last 12 months, reported in the National Statistics table of the Data Master, should be quite reliable since the unweighted number of active respondents is 730.

The effect of extreme outliers is attempted neutralized. Respondents that have done more than 60 hours of volunteering last month in a single ICNPO-category are designated average values for their age and ICNPO-category. This applies to just 6 respondents. There *are* probably people that do that much volunteering in Norway. However, in which categories we happen to find these few enthusiasts in a random sample survey can be quite coincidental. This correction only affects the distribution between the categories, not the total number of hours.

Compared to the CNP data from 1997, there has been a strong decline in sub-category 7 100 Civic and Advocacy. This is probably due to the fact that respondents have reported volunteering for organizations for sick and disabled in the category 3 Health. The 1997-survey was constructed in a different way. The respondents reported volunteering for certain named organizations, and the researchers sorted the organizations in ICNPO-categories (Sivesind et al. 2002; Wollebæk et al. 1998, 2000). In the 2004 survey, the respondents decide in which ICNPO-categories their volunteering belongs, and they may have different understandings from researchers using international classification schemes. In the 2004-update, organizations for sick and disabled are categorized in Civic and Advocacy when it comes to paid employment, revenues and operating expenditures. It would therefore not be correct to report volunteering for these organizations in Health. To correct this, 3 500 FTE of volunteering is moved from Health to Civic and Advocacy. This number of FTE is based on the assumption that volunteering in these categories is not declining, which is supported by the fact that there is a growing number of organizations for sick and disabled people.

In a similar way, respondents probably have entered volunteering for volunteer centres in 4 Social Services, and not in 8200 Voluntarism Promotion. To correct this, 318.5 FTE is moved from Social Services to Voluntarism Promotion. This is half the FTE for 2001 reported by volunteer centres, since about half of these centres were operated by voluntary organizations and the rest by municipalities (Kloster et al. 2003: 50).

It is furthermore possible that respondents have reported volunteering for educational groups and professional organizations for teachers in the category Education and Research, and not in Business and Professional associations. In addition, respondents may have included more volunteering for religious organizations in Health or Social Services than the researchers did. A part of the strong decline in volunteering for Religious congregations may be due to this. However, it is not attempted to make any corrections for this.

It is quite possible that respondents categorize their *volunteering* differently from when researchers categorize *organizations*. Some of the changes from 1997 may be due to this. However, many organizations have multiple purposes and types of activities, and those who have been volunteers know best in what area their contributions belong. The changes that may have occurred due to different research design may also have resulted in improved data quality.

Respondents have been asked if they have volunteered for «voluntary organizations» (which is the term closest to nonprofit sector in Norwegian) in 13 areas. In addition there is an «other»-category, in which the respondents are asked to specify. Only answers that clearly are relevant have been included in the corresponding ICNPO-categories, such as cancer society, association for handicapped, LHL (The Norwegian Association of Heart and Lung

Patients). The assumption is that the respondents are not sure in which category their volunteering belongs. Answers that don't clearly indicate that the volunteering is for a voluntary organization have been excluded, such as friends, water works, standardization association, conversation therapy with private persons in trouble, and private road. Volunteering for schools and parents' working committee (FAU) has also been excluded, since almost all relevant schools in Norway are public. However, it may be argued that the parents' working committee (FAU) is an example of a civil society organization that is external participant in governance of a public school, on the lines laid down by the Parliament.

In addition, logically inconsistent answers have been corrected. 19 respondents that report to have volunteered on a certain area during last 4 weeks, without specifying the number of hours, have been designated average hours for their organization category.

Establishments and membership

Data on number of *establishments* are from 1997, we have no update.

17 orgs moved from EDUCATION & RESEARCH n.e.c to ICNPO-Category 2300.

Data on *membership* are from the Citizenship-survey (Medborgerundersøkelsen), a postal population survey from 2001. The survey was conducted by MMI, and anonymized data was made available by NSD, none of which are responsible for analysis or interpretation of results. The data include a youth sample (14-17 years) and an adult sample (18-84 years), with response rates of 50.2 and 45.9 respectively. This analysis is based on the age 16-79 years. Due to over-sampling (larger sample size in relation to the population than the adult sample), the youth group is overrepresented in the survey. Weights were calculated to compensate for this.

The number of memberships in the different ICNPO-categories were calculated for 6 age groups, multiplied with the corresponding number of persons in the population, and presented in Table 14. The 33 organization categories in the survey do not correspond to ICNPO categories in all cases. In Education and research, Health, and Social Services it is not possible to differentiate between subcategories. No categories correspond to Philanthropy or Law. The ambiguous survey category «Humanitarian organization» had to be divided between two ICNPO-categories: 100 000 memberships to Social Services and 398 737 to Health. The ICNPO-categories 1 300 and 7 100 consist of 5 survey categories each. The number of persons with one or more memberships in these ICNPO-categories is presented in the table, not the sum of memberships in these survey-categories. The reason is that people with one

membership may have reported that in several categories in the questionnaire, despite instructed not to do so.

In the category 6 200 Housing, other sources are used for members and establishments: NBBL årsstatistikk 2004

The survey gives a reasonably precise picture of the number of persons with one or more memberships in Norway. However, the number of memberships is not correct for all ICNPO-categories, due to lack of correspondence with the survey-categories. The adaptations described above can only partly compensate for this.

On the other hand, a survey on membership with as many as 33 organization-categories is not conducted very often. This survey should be easier adapted to ICNPO-categories than «normal» surveys on membership. Based on analysis of the Living conditions Surveys LKU, memberships in voluntary associations seem to be almost unchanged from 1997 to 2004 (Sivesind 2006). It is therefore not a problem that the survey on membership is from 2001, and that the number of establishments is from 1997.

Operating Expenditures and Revenues

An important new source of data is annual accounts from organizations that apply for compensation from VAT on services. I have been advisor for the Commission that distributed compensation for 2001 – 2003, and for the Norwegian Gaming and Foundation Authority (Lotteri- og stiftelsestilsynet) that distributed compensation for 2004 – 2005. As a part of this process, I have access to operating expenditures from annual accounts for the central level (and for organizations with consolidated accounting, also the local level) of 700 organizations that have applied for VAT-compensation for the years 2002, 2003 and 2004.

This vastly improved data source has implied higher estimated *Operating Expenditures* in several categories, in particular 4100, 7 100, and 9100, compared to the 1997-data. In 6 100, new estimates are based on a survey of 600 local community associations to a population of 8 255 orgs (thanks to Norges Velforbund and Harald Koht). In 6 200 new estimates are based on costs per housing unit in OBOS-related housing cooperatives and building societies (estimates based on 345 housing cooperatives with 59 136 housing units to a population of 6 675 orgs with 329 286 housing units) (thanks to OBOS and NBBL). Changes in these categories may reflect improved data and not just changes in the organization-population.

In most categories, local level data is estimated from an organization-survey in the county Hordaland in 1998 adjusted for economic growth. It is very unlikely that we will get any updated similar data in the near future.

However, it is important to use this source on local level economic activity that in many cases does not show up in other statistics.

Some changes in INCPO-categorization compared to the 1997 CNP-data:

6300 Some activities that could have been included here is included in 2300, earlier Education n.e.c.

The data on *Revenues* come from the same sources as data on Operating expenditures. Revenues from Fees and Charges, Membership Dues, Public Sector, and Donations from annual accounts for 2003 were registered. This is used to calculate revenues for all organizations that have applied for VAT compensation in the same ICNPO-categories.

Operating Expenditures and Revenues for the remaining organizations, which mainly are culture and welfare service providers, in addition to the ICNPO-categories 11 100, 11 200, and 11 300, are estimated from 1997-data, adjusted for economic growth. The growth rates are from the National Account (<http://statbank.ssb.no/>): Production and uses by kind of activity, Output for NPISHS: Education, Health, Social work, Membership organizations n.e.c., Cultural and sporting activities.

Paid Employment

Paid Employment is calculated by the following operations in each ICNPO-category:

First, Operating Expenditures are divided by FTE Paid Employment in the 1997-data to find Operating Expenditures per FTE employee.

Second, the Total Wage Cost share of the Operating Expenditures per FTE employee is found by dividing Operating Expenditures per FTE employee with Total Wage Costs per employee in Personal and Social Services in Norway in 1997 (Source Statistics Norway, see below).

Third, the Total Wage Cost share of the Operating Expenditures per FTE employee is multiplied with Operating Expenditures for 2004 to find Estimated Total Wage Costs.

Fourth, Estimated Total Wage Cost is divided with Total Wage Costs per employee in Membership organizations and Cultural and sporting activities in Norway in 2004 (Source Statistics Norway) to find number of FTE employees.

In this way, the FTE paid employment in 2004 is found based on the assumption that the Total Wage Cost share of the Operating Expenditures per FTE employee is the same in 2004 as in 1997.

Sources:

<http://statbank.ssb.no/>

Average labour costs per full-time equivalent employee, by group:

- Activities of membership organizations n.e.c.
- Recreational, cultural and sporting activities (for INCPO 1 100, 1 200 and 1 300)

Employment in 6 200 Housing: NBBL årsstatistikk 2004 and wage costs per unit in housing cooperatives (OBOS)

Litteratur

- Berven, Nina (2000), *Fra legitimitet til gammeldagshet: En analyse av det skiftende politiske rommet for brede helse- og velferdsorganisasjoner*. LOS-senterrapport R0005. Bergen: LOS-senteret.
- Berven, Nina (2001), «Sanitetsforeningen og Nasjonalforeningen - både gjenoppdaget og marginalisert». I: Per Selle & Nina Berven, red., *Svekket kvinnemakt?*, s. 84-109. Oslo: Gyldendal.
- Boje, Thomas P., Torben Fridberg & Bjarne Ibsen (2006), *Den frivillige sektor i Danmark. Omfang og betydning*. Rapport 06:19. København: Socialforskningsinstituttet.
- Boli, John (1991), «Sweden: Is there a viable third sector?». I: Robert Wuthnow, (red.), *Between States and Markets: The Voluntary Sector in Comparative Perspective*, s. 95-124. Princeton: Princeton University Press.
- Bortne, Øystein, Gunnar Grendstad, Per Selle & Kristin Strømsnes (2001), *Norsk miljøvernorganisering mellom stat og lokalsamfunn*. Oslo: Samlaget.
- Brathaug, Ann Lisbet, Erling Joar Fløttum, Tore Halvorsen, Knut Sørensen & Steinar Todsen (2006), «Reviderte nasjonalregnskapstall 1970-2005». *Økonomiske analyser*: 25-37.
- Gulbrandsen, Therese & Aina Holmøy (2004), *Omnibusundersøkelsen april/mai 2004: dokumentasjonsrapport*. Oslo: Statistisk sentralbyrå Avdeling for personstatistikk/Seksjon for intervjuundersøkelser.
- Helander, Voitto & Karl Henrik Sivesind (2001), «Frivilligsektorns betydelse i Norden». I: Lars Skov Henriksen & Bjarne Ibsen, (red.), *Frivillighedens udfordringer*, s. 49-66. Odense: Odense Universitetsforlag.
- Hrafnsdóttir, Steinunn (2006), «The Icelandic Voluntary Sector. Development of Research». I: Aila-Leena Matthies, (red.), *Nordic civic society organisations and the future of welfare services - a model for Europe? TemaNord 2006:517*. Copenhagen: The Nordic Council of Ministers.
- Janoski, Thomas & John Wilson (1995), «Pathways to Voluntarism: Family Socialization and Status Transmission Models». *Social Forces*, 74:271-292.
- Kloster, Elizabeth, Hilde Lidén & Håkon Lorentzen (2003), *Frivillighetssentralen: resultater, erfaringer, forandringer*. ISF-rapport 2003:4. Oslo: Institutt for samfunnsforskning.
- Koch-Nielsen, Inger, Lars Skov Henriksen, Torben Fridberg & David Rosendahl (2005), *Frivilligt arbejde - Den frivillige indsats i Danmark*. Rapport 05:20. København: Socialforskningsinstituttet.
- Kuhnle, Stein & Per Selle (1990), «Meting Needs in a Welfare State: Relations between Government and Voluntary Organizations in Norway». I: Alan Ware & Robert E. Goodin, (red.), *Needs and Welfare*, s. 165-184. London: Sage.
- Kuhnle, Stein & Per Selle (1992), «Government and Voluntary Organizations: A relational perspective». I: Stein Kuhnle & Per Selle, (red.), *Government and Voluntary Organizations. A relational perspective*, s. 1-33. London: Avebury.

- Lorentzen, Håkon (1994), *Frivillighetens integrasjon*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Lorentzen, Håkon & Per Selle (2000), *Norway: Defining the Voluntary Sector*. ISF report 2000:14. Oslo: Institute for Social Research.
- Lotteri og stiftelsestilsynet (2005), *Norske pengespel 2004. Statistikk over norske pengespel og lotteri*. Førde: Lotteri og stiftelsestilsynet.
- Nordahl, Berit & Yngve Carlsson (1999), *Lokale utvalg og deltakerdemokrati. Evaluering av SAM-programmets forsøk med formalisert samarbeid mellom kommune og innbyggere*. Samarbeidsrapport. Oslo: NIBR / Norges byggforskningsinstitutt.
- NOU 1997:14 *Spillet om pengene. Om opprettelse av et lotteritilsyn*. Oslo: Justis- og politidepartementet.
- Olsson, Lars-Erik, Lars Svedberg & Eva Jeppson Grassman (2006), *Medborgarnas insatser och engagemang i civilsamhället – några grundläggande uppgifter från en ny befolkningsstudie*. Arbetsrapportserie nr 39. Sköndal: Sköndalsinstitutet.
- Røiseland, Asbjørn (2006), «Demokratiets infrastruktur i forfall?». *Tidsskrift for samfunnsforskning*, 47.
- Salamon, Lester M. & Helmut K. Anheier (1998), «Social Origins of Civil Society: Explaining the Nonprofit Sector Cross-Nationally». *Voluntas*, 9:213–248.
- Salamon, Lester M., Helmut K. Anheier, Regina List, Stefan Toepler, S. Wojciech Sokolowski & Associates (1999), *Global civil society. Dimensions of the nonprofit sector*, Volume I. Baltimore, MD: The Johns Hopkins Center for Civil Society Studies.
- Salamon, Lester M., S. Wojciech Sokolowski & Associates, red. (2004), *Global civil society: Dimensions of the nonprofit sector*, Volume II. Bloomfield, CT: Kumarian Press.
- Selle, Per & Kristin Strømsnes (1997), «Medlemskap og demokrati: Må vi ta passivt medlemskap på alvor?». *Politica*, 1:31-48.
- Sivesind, Karl Henrik (2002), «Sysselsetting i frivillig sektor». *Søkelys på arbeidsmarkedet*, 19:147-155.
- Sivesind, Karl Henrik (2005), *Seniorers deltakelse i frivillig arbeid. Betydningen av alder og livssituasjon*. Dokumentasjonsrapport. ISF paper 2005:001. Oslo: Institutt for samfunnsforskning.
- Sivesind, Karl Henrik (2006), «Hvor omfattende kan et frivillighetsregister bli?», NOU 2006:15, *Frivillighetsregister*. Oslo: Kultur- og kirke departementet.
- Sivesind, Karl Henrik, Håkon Lorentzen, Per Selle & Dag Wollebæk (2002), *The Voluntary Sector in Norway - Composition, Changes, and Causes*. ISF report 2002:2. Oslo: Institute for Social Research.
- Sivesind, Karl Henrik, Håkon Lorentzen, Per Selle, Dag Wollebæk, S. Wojciech Sokolowski & Lester M. Salamon (2004), «Norway». I: Lester M. Salamon, S. Wojciech Sokolowski & Associates, (red.), *Global civil society: Dimensions of the nonprofit sector*, Volume II. Bloomfield, CT: Kumarian Press.
- Sivesind, Karl Henrik & Guro Ødegård (2003), «Makt i de frivillige hender. Skaper frivillige ungdomsorganisasjoner engasjerte samfunnsborgere?». I: Fredrik Engelstad & Guro Ødegård, red., *Ungdom, makt og mening*, s. 121-158. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Tranvik, Tommy & Per Selle (2003), *Farvel til folkestyret? Nasjonalstaten og de nye nettverkene*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Tranvik, Tommy & Per Selle (2005), «State and citizens in Norway: Organisational society and state – municipal relations». *West European Politics*, 28:852-871.
- Wijkström, Filip & Torbjörn Einarsson (2006), *Från nationalstat till näringsliv. Det civila samhällets organisationsliv i förändring*. Rapport. Stockholm: Ekonomiska Forskningsinstitutet, Handelshögskolan i Stockholm.
- Wollebæk, Dag & Per Selle (2002), *Det nye organisasjonssamfunnet - Demokrati i omforming*. Bergen: Fagbokforlaget.

-
- Wollebæk, Dag & Per Selle (2003), «Generations and Organizational Change». I: Paul Dekker & Loek Halman, (red.), *The Values of Volunteering: Cross - Cultural Perspectives*. New York: Kluwer/Plenum.
- Wollebæk, Dag, Per Selle & Håkon Lorentzen (1998), *Undersøkelse om frivillig innsats : dokumentasjonsrapport*. LOS-senter notat 9834. Bergen: LOS-senteret.
- Wollebæk, Dag, Per Selle & Håkon Lorentzen (2000), *Frivillig innsats*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Woxholt, Geir (1998), *Nonprofit Law in Norway*. ISF report 1998:12. Oslo: Institute for Social Research.
- Østerud, Øyvind, Fredrik Engelstad & Per Selle (2003), *Makten og demokratiet. En sluttbok fra Makt- og demokratiutredningen*. Oslo: Gyldendal akademisk.

Institutt for samfunnsforskning

Rapport 2007:10

<i>Forfatter/Author</i> Karl Henrik Sivesind
<i>Titel/Title</i> Frivillig sektor i Norge 1997–2004 Frivillig arbeid, medlemskap, sysselsetting og økonomi
<i>Sammendrag</i> Rapporten presenterer en oppdatering av den norske delen av Johns Hopkins Comparative Nonprofit Sector Project med tall for 2004. Dette omfatter frivillig arbeid, antall medlemmer og organisasjoner, betalt sysselsetting, driftskostnader og inntekter fra ulike kilder, samfunnsrolle og de frivillige organisasjonenes betydning for demokratiet. Resultatene sammenlignes med den første, norske kartleggingen fra 1997 og på noen områder med andre land. Frivillig sektor i Norge framstår i hovedtrekk som vital og framgangsrik, men endrer seg i struktur og innhold. Antall timer frivillig arbeid for frivillige organisasjoner er omtrent på samme nivå eller litt lavere enn i 1997. Sett i forhold til befolkningens størrelse er dette likevel høye tall. Andelen av befolkningen som har deltatt i frivillig arbeid i løpet av siste år, som var den høyeste i hopkinsundersøkelsen på nittitallet, har økt fra 52–58 prosent siden 1997. Når det gjelder driftskostnader og betalt sysselsetting, har den frivillige sektoren i Norge vokst betydelig, selv om veksten ikke er like rask som for den norske økonomien som helhet. Et annet viktig tegn på den norske frivillige sektorens vitalitet er at andelen av egengenererte inntekter fortsatt ligger på høyt nivå. Sektoren er fortsatt i stand til å skaffe 57 prosent av sine inntekter fra salg av varer og tjenester og medlemskontingent, og er dermed mindre avhengig av offentlige overføringer enn det man ser i mange andre land. Dette har bl.a. sammenheng med at frivillig sektor utfører mindre velferdstjenester i Norge, som det offentlige vanligvis betaler mesteparten av kostnadene for.
<i>Emneord</i> Frivillig sektor, frivillig organisasjon, frivillig arbeid, ansatte, medlemmer, sivilsamfunnet
<i>Summary</i> The report presents an update of the Norwegian part of the Johns Hopkins Comparative Nonprofit Sector Project with data for 2004. This includes volunteering, number of members and organizations, paid employment, operating expenditures and income from different sources, role in society, and the voluntary organizations importance for democracy. The results are compared with the first Norwegian, mapping from 1997 and on some areas with other countries. The voluntary sector in Norway is vital, still growing in many areas, but also changing in structure and content. The number of hours volunteering for nonprofit organizations is at about the same level or lower than in 1997. Seen in relation to the size of the population, the numbers are high. The share of the population that reports volunteering during the last year has increased from 52 to 58 percent from 1997 to 2004. Norway already had one of the highest participation rates of all the countries reported in the Johns Hopkins study in the nineties. If we look at operating expenditures and paid employment, the voluntary sector has grown considerably, although not as fast as the Norwegian economy in total. The high level of income generated from the organizations own activities, is another indicator of the Norwegian voluntary sector's vitality. It is still able to get 57 percent of its revenue from membership fees, charges and sales of goods and services. This means less dependence on public sector transfers than what we see in many other countries. One of the reasons for this is that the voluntary sector in Norway performs less welfare services, which in most cases to a very large extent are financed by the public sector.
<i>Index terms</i> Voluntary sector, voluntary organization, volunteering, employees, members, civil society